

Izvrševanje kazenskih sankcij za mladoletnike*

Dr. Bronislav Skaberne

Uvod

Kazenske sankcije imajo pomembno vlogo pri preveciji mladinske kriminalitete. Namen sankcij, ki jih sodišča izrekajo mladoletnim storilcem kaznivih dejanj, je ta, da mladoletnika usposobijo, da se uspešno upira morebitnim ponovnim spodbudam, ki bi ga lahko navedle do tega, da bi zopet storil kaznivo dejanje. Izvrševanje posameznih kazenskih sankcij naj spremeni mladoletnika tako, da se v njem razvije smisel za družbeno odgovornost in moralo, skladno s splošno sprejetim sistemom temeljnih vrednot družbe, v kateri živi. Zato kazenske sankcije proti mladoletnikom niso retributivne ali maščevalne narave, marveč naj prispevajo k vzgajanju in izobraževanju mladoletnega storilca kaznivega dejanja.

S postopnimi dosežki kriminološke znanosti, ki so jih sprejeli zakonodajavci, so dobila sodišča na voljo raznovrstne ukrepe, da bi lahko strukturi mladoletnikove osebnosti primerno izrekli ustrezno kazensko sankcijo. Za mladoletnega storilca kaznivega dejanja je odločilnega pomena, da se ustrezno strukturi njegove osebnosti s kazensko sankcijo prilagodi postopek z njim, da bi se čimprej resocializiral in da bi se v človeški družbi lahko nemoteno naprej razvijal.

Resocializacija mladoletnega delinkventa je dolg in zapleten proces. V tem procesu razlikujemo tri faze. V prvi fazi mladoletnika opazujemo in ugotavljamo njegovo osebnost ter okolje, v katerem živi. Ta faza se konča s sodno odločbo, s katero sodišče izreče ustrezen ukrep. Druga faza zajema različne postopke izvrševanja izrečene kazenske sankcije do usposobitve mladoletnika za redno in samostojno življenje v človeški družbi. Če je bil mladoletnik z zavodskim ukrepom izločen iz dosedanjega okolja, tedaj se začne z odpu-

stom iz zavoda tretja faza njegove resocializacije. Postopek za resocializacijo namreč z odpustom iz zavoda ne preneha, marveč traja še naprej v obliki skrbi za mladoletnika na prostosti. Ta skrb traja tako dolgo, dokler se ne ugotovi, da se je mladoletnik popolnoma prilagodil družbi in da ga je le-ta sprejela, sam pa se je usposobil za samostojno življenje. Vsi ti postopki predstavljajo verigo, v kateri ne sme popustiti niti en člen, če hočemo, da bo odrejena kazenska sankcija tudi uspešna. Samo kontinuirano delo v vseh treh fazah lahko rodi uspeh in mladoletnika spet pripelje na pravo pot.

1. Politika javnih tožilstev in sodišč proti mladoletnim storilcem kaznivih dejanj

Preden prikažem izvrševanje posameznih kazenskih sankcij proti mladoletnikom je prav, da skušam na kratko označiti politiko javnih tožilstev in sodišč v boju zoper mladinsko kriminaliteto po posameznih republikah. Zavoljo načina, kako se zbirajo statistični podatki, lahko to politiko pravilno prikažem le za dobo od leta 1964 do leta 1966. Do leta 1964 so namreč javna tožilstva v številu ovadb zajemala tudi ovadbe zoper otroke do 14. leta starosti, ki kazensko niso odgovorni. Šele od leta 1964 dalje vodijo javna tožilstva ovadbe zoper otroke ločeno. Da bi dobili čimbolj jasno podobo, smo¹ iz podatkov za tri leta (od 1964 do 1966) izračunali povprečje ovadb zoper mladoletnike od 14. do 18. leta in smo na podlagi teh povprečkov izračunali tudi ostale številke, s katerimi pojasnjujem politiko javnih tožilstev in sodišč v boju zoper mladinsko kriminaliteto.

Javna tožilstva so letno prejemala povprečno naslednje število ovadb zoper mladoletne storilce kaznivih dejanj:

* Sestavek je referat, ki ga je avtor pripravil za jugoslovanski simpozij o prevenciji mladinske delinkvence; simpozij je bil v Arandjelovcu 9.—10. oktobra 1967.

¹ Računske operacije je opravil Boris Uderman, višji strokovni sodelavec inštituta za kriminologijo v Ljubljani.

	Število ovadb	Kriminalitetno število na 100 000 mladoletnikov v starosti od 14.-18. leta
SFRJ	22 886	1 564
Slovenija	2 397	2 089
Srbija	10 023	1 708
Hrvaška	5 107	1 675
Makedonija	2 020	1 588
Bosna in Hercegovina	2 974	1 033
Črna gora	365	883

Po teh podatkih je razmeroma največ ovadb proti mladoletnikom v Sloveniji; po številu ovadb ji sledijo Srbija, Hrvaška in Makedonija.

Na temelju teh ovadb so javna tožilstva v posameznih republikah letno predlagala v povprečju sodiščem uvedbo kazenskega postopka zoper naslednje število mladoletnikov:

	Absolutno število	Odstotek od števila ovadb	Kriminalitetno število na 100 000 mladoletnikov
SFRJ	12 170	53,2	832
Slovenija	1 927	80,4	1679
Makedonija	1 440	71,3	1 132
Hrvaška	3 128	61,2	1 026
Srbija	3 800	37,9	647
Črna gora	249	68,2	602
Bosna in Hercegovina	1 626	54,7	565

Podatki kažejo, da so javna tožilstva v Sloveniji predlagala največ kazenskih postopkov zoper mladoletnike, javna tožilstva v Bosni in Hercegovini pa najmanj. Javna tožilstva v Srbiji so predlagala uvedbo kazenskega postopka zoper dobro tretjino, v Sloveniji pa zoper dobre tri četrtine ovadenih mladoletnikov.

Sodišča so po posameznih republikah izrekla kazenske sankcije naslednjemu številu mladoletnikov:

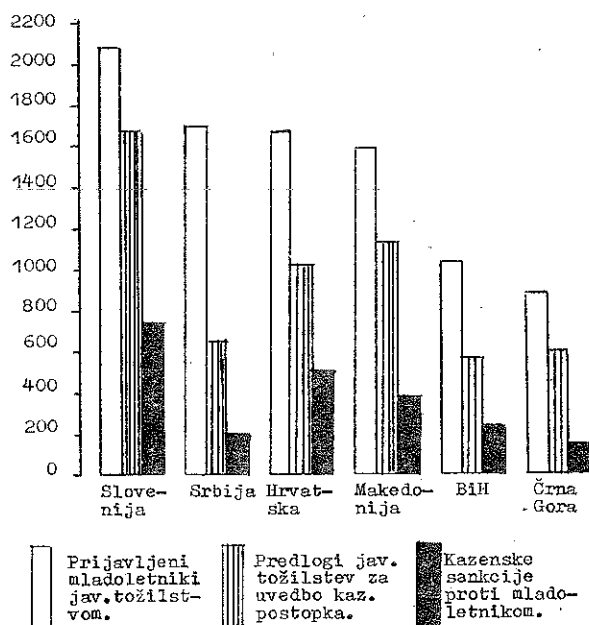
V razmerju do predlogov javnih tožilstev za uvedbo kazenskega postopka so največ kazenskih sankcij izrekla sodišča na Hrvaškem, vendar pa je glede na obremenitev celotne mladoletniške populacije s kriminaliteto Slovenija spet na prvem mestu. Najmanj kazenskih sankcij so izrekla sodišča v Črni gori in v Srbiji. To velja prav tako tudi v razmerju do ovadb, ki so jih prejela javna tožilstva. V Srbiji izrekajo sodišča kazenske sankcije samo desetini javnim tožilstvom ovadenih

	Absolutno število	Odstotek od predlaganih postopkov	Odstotek od ovadb	Kriminalitetno število na 100 000 mladoletnikov
SFRJ	4775	39,1	20,0	325
Slovenija	849	44,1	35,4	740
Hrvaška	1535	49,1	30,0	503
Makedonija	486	33,7	24,0	382
Bosna in Hercegovina	679	41,7	22,8	236
Srbija	1147	30,2	11,4	195
Črna gora	59	23,7	16,1	143

mladoletnikov oziroma slabi tretjini mladoletnikov, glede katerih so javna tožilstva predlagala uvedbo kazenskega postopka. Po eni strani je lahko razlog v tem, da se v Srbiji ovajajo tudi zelo neznatna kazniva dejanja, nadalje da se v mnogih primerih kakšno kaznivo dejanje ne more dokazati konkretnemu mladoletniku, da pa tudi javna tožilstva v tej republiki mnogo širše uporabljajo oportunitetno načelo. Po drugi strani pa kaže, da tudi sodišča v tej republiki na široko uporabljajo različna pooblastila zakonika o kazenskem postopku o ustavitvi kazenskega postopka proti mladoletnikom. Podobno politiko vodijo pravosodni organi tudi v Črni gori in v Makedoniji.

Politiko javnih tožilstev in sodišč v boju zoper mladinsko kriminaliteto po posameznih republikah v razdobju od leta 1964—1966 nam najbolj nazorno prikazuje grafikon kriminalitetnih števil (računanih na 100 000 mladoletnikov v starosti od 14. do 18. leta) ovadb, predlogov za uvedbo kazenskega postopka in izrečenih kazenskih sankcij proti mladoletnim storilcem kaznivih dejanj.

Politika pregona in politika izrekanja kazenskih sankcij zoper mladoletnike je torej po posameznih republikah zelo različna. Pri tem se ne čudimo, da je največ kazenskih postopkov in kazenskih sankcij proti mladoletnikom v Sloveniji in na Hrvaškem, najmanj pa v Črni gori. Mnogo bolj nas preseneča, da je Makedonija na tretjem mestu in da je tudi Bosna in Hercegovina pred Srbijo. Težko je ugotoviti razloge za takó različno politiko. Verjetno lahko to pripisujemo tudi različni

mentaliteti narodov posameznih republik, ki odseva tako v osebnosti mladoletnikov kot tudi v različnih osebah, ki na javnih tožilstvih in na sodiščih obravnavajo zadeve mladoletnikov. Zanimiva bi bila raziskava, po kateri bi lahko ugotovili, ali je prikazana podoba resnično razmerje dejanskega stanja in kateri dejavniki vplivajo v posameznih republikah na različno politiko pravosodnih organov v boju proti mladinski kriminaliteti.

V razdobju od leta 1960 do leta 1966 so sodišča v Jugoslaviji izrekla naslednje število kazenskih sankcij zoper mladoletnike:

	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966
Ukor	653	762	700	759	880	1010	1099
Oddaja v disciplinski center za mladoletnike	—	11	52	127	169	220	334
Strožje nadzorstvo:							
staršev ali skrbnika	422	595	647	671	870	952	1098
druge družine	8	10	8	18	13	17	23
skrbstvenega organa	178	432	642	802	1086	1457	1835
Oddaja v:							
vzgojni zavod	68	125	173	221	246	243	291
vzgojni poplajše- valni dom	482	537	575	544	633	673	733
zavod za defektne mladoletnike	1	6	12	14	26	18	21
Mladoletniški zapor	103	115	83	64	75	90	138
Kazen	507	65	6	—	—	—	—
Varnostni ukrepi	1	4	9	5	7	7	13
S k u p a j	2423	2662	2907	3225	4005	4689	5585

Posamezne vrste kazenskih sankcij zavzemajo nasproti celotnemu številu izrečenih kazenskih sankcij zoper mladoletnike v posameznih letih naslednji delež (v %):

	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966
Ukor	27,0	28,6	24,1	23,5	22,0	21,6	19,7
Oddaja v disciplinski center za mladoletnike	..	..	1,8	3,8	4,2	4,7	6,0
Strožje nadzorstvo:							
staršev ali skrbnika	17,4	22,4	22,2	20,8	21,8	20,3	19,6
druge družine	..	..	..	..	..	..	..
skrbstvenega organa	7,4	16,2	22,1	24,9	27,2	31,1	32,8
Oddaja:							
v vzgojni zavod	2,8	4,7	6,0	6,9	6,1	5,2	5,2
v vzgojni poboljševalni dom	19,9	20,2	19,8	16,9	15,8	14,4	13,1
zavod za defektne mladoletnike	..	..	..	..	..	..	..
Mladoletniški zapor	4,3	4,3	2,8	2,0	1,9	1,9	2,5
Kazen	20,9	2,4	..	—	—	—	—
Varnostni ukrepi	..	..	..	..	..	..	..

.. pomeni, da gre za tako majhen podatek, da ga ne izrazimo;
 — pomeni, da sploh ni podatka;

2. Organi, ki skrbijo za izvrševanje kazenskih sankcij zoper mladoletnike

V Jugoslaviji je izvrševanje kazenskih sankcij zoper mladoletnike porazdeljeno med različne organe. Sodišča izvršujejo vzgojni ukrep ukora. Po zakonu imajo sodišča inženirci tudi nad izvrševanjem vzgojnega ukrepa strožjega nadzorstva staršev ali skrbnika in skrbstvenega organa. Razen tega določajo trajanje vseh vzgojnih ukrepov.

Služba socialnega varstva skrbi za izvrševanje vzgojnega ukrepa oddaje v disciplinski center za mladoletnike, preverja in po potrebi pomaga pri vzgojnem ukrepu strožjega nadzorstva staršev ali skrbnika ali druge družine. Razen tega sta tej službi v celoti zaupani izvrševanje vzgojnega ukrepa strožjega nadzorstva skrbstvenega organa in oddajanje

mladoletnih storilcev kaznivih dejanj v vzgojne zavode. Delna izjema obstaja le v Sloveniji, kjer skrbijo za vzgojne zavode prosvetno-kulturni organi, čeprav samo oddajanje v te zavode opravljajo tudi v tej republiki organi socialnega varstva.

Izvrševanje vzgojnega ukrepa oddaje v vzgojni poboljševalni dom in kazni mladoletniškega zapora je bilo do nedavnega zaupano republiškemu organom za notranje zadeve. Z reorganizacijo, ki sedaj poteka, je predvideno, da bo izvrševanje kazenskih sankcij prešlo v pristojnost republiških organov za pravosodje in občo upravo.

3. Ukor

Takoj po uveljavitvi novele kazenskega zakonika leta 1960, pa tudi pozneje v letih

	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966
SFRJ	653	762	700	759	880	1010	1099
Bosna in Hercegovina	59	89	93	116	164	199	243
Črna gora	18	28	20	16	12	5	17
Hrvaška	150	254	212	292	347	445	460
Makedonija	90	78	128	73	106	84	69
Slovenija	143	138	119	112	135	189	200
Srbija	193	175	128	150	116	80	110

1961 in 1962, so sodišča v Jugoslaviji najpogosteje uporabljala vzgojni ukrep ukora. Od leta 1963 dalje zavzema ta ukrep po pogostnosti uporabe drugo mesto, ker so od tega leta dalje sodišča najpogosteje izrekala vzgojne ukrepe strožjega nadzorstva skrbstvenega organa.

Kako so sodišča po posameznih republikah izrekala ta vzgojni ukrep, kaže razpredelnica na str. 68 spodaj.

Delež tega vzgojnega ukrepa je v šestih letih upadel v vseh republikah, vendar je bil upad v Srbiji (od 33,1 % na 7,7 %), in v Makedoniji (od 45,2 % na 13,3 %) najbolj izrazit.

Pri tem vzgojnem ukrepu nastopa sodnik kot vzgojitelj, ker je od načina izreka ukora v veliki meri odvisen vzgojni učinek na mladoletnika. Na žalost izrekajo nekateri naši sodniki ta ukrep mnogokrat pridigarsko, kar na mladoletnike ne more učinkovati zelo prepričljivo.

Čeprav se ukor tudi lahko individualizira tako, da se izreče na glavni obravnavi ali na štiri oči, po seji senata za mladoletnike, sodišča razmeroma malo uporabljajo drugi način izrekanja tega vzgojnega ukrepa. Sodniki

so prepričani, da ima ukor, izrečen na glavni obravnavi, večji učinek na mladoletnika. Ali je to res ali ne, ni preverjeno, pa zato to trditev za sedaj lahko jemljemo le kot hipotezo.

Učinkovitosti ukora še nismo preučili. Ne moremo pa trditi, da bi se mladoletniki, ki jim je bila izrečena ta oblika družbene graje, pojavljali večkrat in ponovno pred sodiščem, kot pa tisti, ki jim je sodišče izreklo drugačno vrsto vzgojnega ukrepa.

4. Oddaja v disciplinski center za mladoletnike

V vseh republikah izrekajo ta vzgojni ukrep le nekatera sodišča. To pa zato, ker so pogoji za izrekanje omenjenega vzgojnega ukrepa ustvarjeni le v nekaterih mestih². V Jugoslaviji je bil prvi mladoletnik oddan v disciplinski center za mladoletnike v Splitu, in sicer dne 6. marca 1961. Iz spodnje razpredelnice je razvidno, kako so sodišča v posameznih republikah uporabljala ta vzgojni ukrep.

	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966
SFRJ	—	11	52	127	169	222	334
Bosna in Hercegovina	—	—	4	9	17	20	33
Črna gora	—	—	—	—	1	5	2
Hrvaška	—	10	43	81	105	143	179
Makedonija	—	1	—	9	—	—	1
Slovenija	—	—	5	18	35	41	94
Srbija	—	—	—	10	11	13	25

Podatki kažejo, da uporaba tega vzgojnega ukrepa raste iz leta v leto, vendar ga sodišča, razen na Hrvaškem, uporabljajo le zelo redko.

V nobeni republiki niso disciplinski centri samostojni zavodi³. Vzgojni ukrep oddaje v disciplinski center se izvršuje v različnih obstoječih zavodih. Pri organiziranju disciplinskih centrov so posamezne republike našle različne rešitve. Na Hrvaškem je osem disci-

plinskih centrov organiziranih kot posebne delovne enote prehodnih mladinskih domov (prihvatilišta). Isto velja tudi za Črno goro in za dva disciplinska centra v Sloveniji, ki sprejemata mladoletnike nepretrgoma za določeno število dni. Drugi disciplinski centri na Hrvaškem so v dijaških domovih (Metković, Slavonski Brod) in v mladinskih domovih (Sisak, Dubrovnik). Tudi v Kranju se omenjeni vzgojni ukrep izvršuje v dijaškem

² V Bosni in Hercegovini v sedmih krajih, in to: v Sarajevu, Tuzli, Banji Luki, Bjelini, Dobroju, Zenici in Mostarju; v Črni gori v Titogradu; na Hrvaškem v enajstih krajih: v Zagrebu (2), Varaždinu, Splitu, Osijeku, Karlovcu, Reki, Puli, Sisku, Metkoviću, Slavonskem Brodu in Dubrovniku; v Sloveniji v sedmih krajih: v Ljubljani (2), Mariboru (2), Kranju, Novem mestu, Ptuj, Celju in Novi Gorici; v Srbiji v petih

krajih: v Pančevu, Svetozarevu, Sremski Mitrovici, Subotici in Zaječaru.

³ Disciplinski center je kot samostojen zavod nekaj časa v letu 1962 obstajal le v Zagrebu. Po nekaj mesecih je bil zavod odpravljen, ker so sodišča preveč redko izrekala ukrep oddaje v disciplinski center, pa se niso mogle zasesti obstoječe kapacitete tega zavoda.

domu. V Bosni in Hercegovini in Srbiji se izvršuje ta vzgojni ukrep v centrih za socialno delo. To velja tudi za Slovenijo.

V disciplinskih centrih delujejo pedagogi, psihologi in socialni delavci. V nekaterih teh centrih delajo le socialni delavci (Zaječar, Sremska Mitrovica), ker ni drugih strokovnjakov. Osebe pa ne dela le v disciplinskih centrih, marveč je angažirano tudi pri drugih poslih socialne službe, v Sloveniji na primer pri strožjem nadzorstvu skrbstvenega organa. So primeri, da osebe, ki dela v disciplinskih centrih, nima zadostne izobrazbe za to specifično delo, pa nas zato ne preseneča, da se iz tega razloga ne dosegajo zaželeni uspehi.

Po vsebini dela se disciplinski centri med seboj zelo malo razločujejo. Predvsem skušajo mladoleniku olajšati njegovo delo v šoli. Nekateri disciplinski centri posvečajo dokaj pozornosti tudi različnim vrstam svobodnih aktivnosti in skušajo mladolenike naučiti, da bi koristno izrabili svoj prosti čas. Pri tem pa skuša osebe disciplinskega centra navezati stike tudi z družino in s terensko socialno službo, da bi pomagalo družini in mladoleniku pri njegovi nadaljnji vzgoji.

Dokaj težav imajo disciplinski centri zaradi nerednega prihajanja mladolenikov v zavode. Prav zato so sodišča v nekaterih primerih spremenila izrečeni ukrep oddaje v disciplinski center v drug, zlasti v zavodski ukrep. Čeprav to po zakonu ne bi bilo mogoče, pa kaže, da jih praksa sili k takšnemu ravnanju. Zanimivo je, da pri tem ni pritožbe niti z ene niti z druge strani, pa se takšna praksa očitno tolerira.

Ker v pripravljalnem postopku mladolenike v glavnem premalo opazujejo, se dogaja, da vzgojni ukrep oddaje v disciplinski center večkrat ne ustreza strukturi mladolenikove osebnosti. To sta pokazali tudi diplomski nalogi, ki sta ju izdelala dva diplomanta višje šole za socialne delavce v Ljubljani; eden je prikazal obravnavanje mladolenikov v disciplinskem centru v Mariboru, drugi pa v disciplinskem centru v Ljubljani. Obe nalogi sta ugotovili, da so bili v nemajhnem številu oddani v disciplinski center mladoleniki, katerih osebnost je bila zelo motena in katerih družine so bile tudi zelo neurejene, tako da ni bilo mogoče doseči sodelovanja v prevzgojnem postopku. Skoraj vsi mladoleniki so bili tudi slabi učenci. Samo po sebi je umevno, da v takšnih primerih postaja uspešno delo v disciplinskem centru dvomljivo in potem seveda tudi uspešnost samega vzgojnega ukrepa.

Pravo oceno glede uspešnosti tega vzgojnega ukrepa je težko podati. Raziskav o tem še ni. Za sedaj so ocene zelo različne in so od-

visne predvsem od tega, kdo jih daje, pa tudi od tega, kaj se pojmuje kot uspešnost. Pri tem je povsem nedoločen tudi čas, do kdaj naj bi trajala »imuniteta« pred izvrševanjem kaznivih dejanj, ki naj bi jo mladolenik pridobil s postopkom v disciplinskem centru.

Socialna služba v Sloveniji in na Hrvaškem pozitivno ocenjuje rezultate delovanja disciplinskih centrov. Raziskava zavoda za socialno delo mesta Zagreba, ki je zajela 83 (73 mladolenikov in 10 mladolenic) storilcev kaznivih dejanj, oddanih v disciplinske centre v Zagrebu v letih 1962 in 1963 (52 % jih je bilo v disciplinskem centru nepretrgano do 20 dni, 22 % mesec dni po 4 ure in 9,7 % štiri zaporedne praznične dni po 4 ure), je pokazala dobre uspehe tega vzgojnega ukrepa. 63 % mladolenikov se je po enem oziroma po dveh letih izvršitve ukrepa dobro obnašalo. Raziskava je tudi pokazala, da je ukrep bolj deloval na tiste mladolenike, ki so živeli v urejenih družinah. Učinek tega vzgojnega ukrepa pa se zmanjšuje, če živijo mladoleniki v neurejenih družinskih razmerah. V takšnih primerih ta ukrep ne more dati boljših rezultatov brez posebnega angažiranja drugih dejavnikov za ozdravitev mladolenikovih življenjskih razmer.

Organi kriminalistične službe na Hrvaškem ne dajejo tako optimistične ocene. Tudi večina javnih tožilcev in sodnikov republike Hrvatske se izraža skeptično glede uspešnosti tega vzgojnega ukrepa. Javni tožilci in sodniki v Mariboru in v Ljubljani so za sedaj zadovoljni z izvrševanjem tega ukrepa.

Tudi mnenja o uspešnosti posameznih izmed treh oblik tega vzgojnega ukrepa so zelo različna. Na Hrvaškem in v Sloveniji socialna služba meni, da je najuspešnejša oblika oddaja v disciplinski center za določeno število ur ob delavnikih. Delo z mladolenikom je pri tej obliki kontinuirano in omogoča neposredno nadzorstvo nad izvrševanjem vsakodnevnih nalog. Pri tej obliki lahko tudi najboljše ugotavljata mladolenikovo vztrajnost in discipliniranost. V Srbiji po izkušnjah v Pančevu zatrjujejo, da je bivanje v disciplinskem centru nepretrgano skozi določeno število dni najbolj učinkovito. Podobno menijo tudi nekateri delavci s področja notranjih zadev na Hrvaškem.

Vse pa vendarle kaže, da se ta vzgojni ukrep pri nas še ni razvil. Socialna služba v sedmih letih še ni ustvarila objektivnih pogojev za izvrševanje omenjenega vzgojnega ukrepa. Sodniki za mladolenike gledajo na ta ukrep zelo skeptično. Mnogokrat pa ga sploh ne morejo izreči, ker se ne more izvrševati. So tudi primeri, da se izrečeni vzgojni ukrepi oddaje v disciplinski center sploh ne izvršujejo.

Glede na različne možnosti izvensodnega reševanja problema posameznega storilca kaznivih dejanj, izmikanja, pogosto pa tudi nezmožnosti opazovanja mladoletnika v pripravljalnem postopku, ta ukrep večkrat ne ustreza strukturi mladoletnikove osebnosti, pa postane zato že vnaprej problematična tudi njegova učinkovitost. Zato sodim, da je treba zelo resno preučiti vprašanje primernosti, ali naj ta ukrep še nadalje obdržimo le »na papirju« v registru vzgojnih ukrepov v kazenskem zakoniku. V tem mnenju me podpirajo tudi mnenja tujih strokovnjakov o podobnih vzgojnih ukrepih v Veliki Britaniji in v Zvezni republiki Nemčiji. Če pa vsekakor hočemo imeti za mladoletnike vzgojni ukrep kratke omejitve pro-

stosti, da bi se iztreznili od »nepremišljenosti ali lahkomiselnosti«, potem ustvarimo tudi pogoje za izvrševanje takega ukrepa, vendar na način, ki ne bo škodljiv za mladoletnika.

5. Strožje nadzorstvo staršev ali skrbnika

Po pogostnosti izrekanja vzgojnih ukrepov je ta ukrep od leta 1963 dalje v Jugoslaviji na tretjem mestu. Od tega leta naprej odpade tretjina vseh vzgojnih ukrepov, ki jih izrekajo jugoslovanska sodišča mladoletnikom, na vzgojni ukrep strožjega nadzorstva staršev oziroma skrbnika. Kako so sodišča po posameznih republikah izrekala ta vzgojni ukrep, kaže naslednja razpredelnica:

	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966
SFRJ	422	595	647	671	870	952	1098
Bosna in Hercegovina	34	47	56	56	62	77	127
Črna gora	4	12	5	11	25	31	22
Hrvaška	148	191	142	145	179	212	202
Makedonija	42	92	168	129	237	247	269
Slovenija	60	76	64	79	85	84	120
Srbija	134	177	212	251	282	302	358

Čeprav so jugoslovanska sodišča v razdobju 1960 do 1966 letno izrekala ta vzgojni ukrep petini mladoletnikov, katerim so izrekla kazenske sankcije, vendar relativna uporaba tega vzgojnega ukrepa upada (od 22 % v letu 1960 na 19,7 % v letu 1966). Ta tendenca se kaže tudi na Hrvaškem (od 30,4 % v letu 1960 na 11,8 % v letu 1966) in v Sloveniji (od 14,2 % v letu 1960 na 12,1 % v letu 1966). Nasprotno tej tendenci pa sodišča v drugih republikah vse bolj uporabljajo omenjeni vzgojni ukrep. V Makedoniji so sodišča v letu 1966 ta ukrep izrekla več kot polovici (52,0 %) mladoletnikov, ki so jim izrekla kazenske sankcije.

V praksi opazamo, da starši mladoletnikov, ki jim sodišča izrekajo ta vzgojni ukrep, večkrat niso sposobni, da bi po izreku ukrepa kaj več storili za boljše vzgajanje svojih otrok. Tudi sodišča, ki po intenciji zakona lahko dajo staršem oziroma skrbniku konkretna navodila ali naloge, tega ne delajo, oziroma delajo to zelo redko.

Če sodišča hkrati odredijo, da naj skrbstveni organi preverjajo (slovensko besedilo kazenskega zakonika nepravilno govori o nadzorstvu) izvrševanje omenjenega vzgojnega ukrepa in da naj pomagajo staršem oziroma skrbniku pri vzgajanju mladoletnika, to sodno

odločbo skrbstveni organ mnogokrat izvršuje enako kot strožje nadzorstvo skrbstvenega organa. Zaradi neizdelane metodike preverjanja omenjenega vzgojnega ukrepa po skrbstvenem organu pravzaprav ne gre za preverjanje izvrševanja tega ukrepa po skrbstvenem organu. Skrbstveni organ, kolikor se sploh loti tega dela, prevzema nase tudi tiste posle, ki bi jih morali opravljati starši pri izvrševanju tega vzgojnega ukrepa. V Bosni in Hercegovini je republiški zavod za napredek socialnega dela ugotovil, da na takšno delo večkrat napotujejo tudi formulacije sodnih odločb za izvrševanje, ki jih sodišča pošiljajo skrbstvenim organom. V takšnih primerih zares prevzema skrbstveni organ nase popolno izvrševanje tega vzgojnega ukrepa. S tem pa se tudi povsem spremeni bistvo vzgojnega ukrepa. Samo po sebi je umevno, da se s tem jemlje staršem oziroma skrbniku spodbuda za tiste posle, ki bi jih morali opraviti za vzgojo mladoletnika.

Ta ugotovitev velja samo za tiste primere, ko se skrbstveni organi lotevajo poslov »preverjanja izvrševanja« in »dajanja pomoči« staršem oziroma skrbniku. Številnejši pa so primeri, ko so starši oziroma skrbniki, ki naj bi skrbneje nadzorovali svoje otroke — storilce kaznivih dejanj, prepuščeni sami sebi.

Mnogokrat so temu kriva tudi sodišča, ker suho izrekajo vzgojni ukrep, ne da bi ob tem dala staršem kakšna navodila ali obveznosti glede nadaljnje vzgoje mladoletnika. Če pa ob posameznih primerih sodišče le da navodila, pa ugotavljamo, da sodišča zelo redko zahtevajo od skrbstvenih organov »sporočila, kako starši oziroma skrbnik nadzirajo mladoletnika« (2. odstavek 459. čl. zakonika o kazenskem postopku).

Pri nas obstajajo nekatera mnenja, češ da je ta vzgojni ukrep najmanj učinkovit. Drugi zopet menijo, da ni zadosti učinkovit. Učinkovitost je odvisna predvsem od tega, ali je skrbstveni organ v pripravljalnem postopku zadosti raziskal vzgojne možnosti mladoletnikove družine in odnose v njej, predvsem glede razmerja med starši in mladoletnikom. Če mladoletnik še spoštuje avtoriteto staršev, če

so medsebojni odnosi dobri in če je mladoletnik od staršev tudi ekonomsko odvisen, tedaj je verjetno, da bo ta vzgojni ukrep uspešen.

Ob vseh pomanjkljivostih izvrševanja tega vzgojnega ukrepa pa ne moremo zanikati, da obstajajo posamezni primeri, ko je bil ta ukrep dobro izvršen. Razmeroma je malo primerov, da bi se mladoletnik, ki mu je sodišče izreklo ta vzgojni ukrep, ponovno znašel pred pravosodnimi organi.

6. Strožje nadzorstvo druge družine

Vzgojni ukrep strožjega nadzorstva druge družine izrekajo sodišča v vseh republikah izredno redko. To najboljše kaže naslednja razpredelnica:

	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966
SFRJ	8	10	8	18	13	17	23
Bosna in Hercegovina	—	—	—	1	1	1	—
Črna gora	—	—	—	—	—	—	—
Hrvaška	1	5	2	3	1	6	4
Makedonija	3	1	—	—	2	2	1
Slovenija	3	2	2	10	7	6	14
Srbija	1	2	4	4	2	2	4

V razdobju od leta 1960 do leta 1966 je uporaba tega ukrepa tako v Jugoslaviji kot tudi v posameznih republikah skoraj stalna in so nihanja zelo neznatna.

Razlog je v tem, da je za uporabo omejenega vzgojnega ukrepa premalo pogojev. Sodišča oziroma skrbstveni organi zelo težko najdejo primerne družine, ki bi bile voljne sprejeti delinkventnega mladoletnika. Takega mladoletnika ne more sprejeti vsaka družina; treba je najti zdravo, moralno urejeno, kolikor toliko premožno in sposobno družino, da bi lahko opravljala vzgojne naloge. Obstajajo primeri, ko je skrbstveni organ predlagal sodišču izrek tega vzgojnega ukrepa, toda ker skrbstveni organ ob izreku ukrepa še ni našel primerne družine, je ostal ukrep neizvršen, ker družine tudi pozneje ni mogel najti.

V posameznih primerih se ta vzgojni ukrep uporablja za oddajo mladoletnega storilca kaznivega dejanja v družino sorodnikov ali mojstra, pri katerem se uči obrti. Oddaja v tujo družino je primerna zlasti takrat, ko lastna družina ne more opravljati svojih funkcij zaradi tega, ker enega od staršev ni, zaradi prezaposlenosti matere samohranilke, zaradi hujših bolezni ali zaradi drugih nevšeč-

nosti v družini. Ko pred novelo kazenskega zakonika nismo imeli tega vzgojnega ukrepa, sodišča niso mogla oddati mladoletnika v tujo družino, čeprav so ponujali sorodniki ali mojstri, da bi sprejeli mladoletnika v svojo družino.

Za razliko od vzgojnega ukrepa strožjega nadzorstva staršev ali skrbnika predpisuje kazenski zakonik za ukrep strožjega nadzorstva druge družine obvezno preverjanje izvrševanja in dajanje pomoči po skrbstvenem organu. Preverjanje in pomoč obstajata v glavnem v nerednih in razmeroma redkih obiskih, med katerimi skrbstveni organ ugotavlja stanje v družini, daje nasvete, stori določene usluge ali druge intervencije. Glede metodike dela skrbstvenih organov pri preverjanju in dajanju pomoči velja v glavnem tisto, kar smo o tej dejavnosti skrbstvenih organov že povedali pri vzgojnem ukrepu strožjega nadzorstva staršev ali skrbnika.

Kar zadeva učinkovitost tega vzgojnega ukrepa, ne moremo reči nič določnejšega. Obstaja mnenje, da bi bilo treba čimveč mladoletnih storilcev kaznivih dejanj oddati v drugo družino. Takšno mnenje temelji predvsem na prepričanju, da se mladoletnik v

družini bolje resocializira kot pa v vzgojnem zavodu. Razen tega pa je ta vzgojni ukrep tudi mnogo cenejši od zavodskega.

Inštitut za kriminologijo v Ljubljani je v svoji raziskavi (leta 1964) vzporejal 18 otrok, ki so bili zaradi storitve dejanj z objektivnimi znaki kaznivih dejanj oddani v tuje družine, z enakim številom otrok, ki so bili zaradi takšnih dejanj oddani v vzgojne zavode. Raziskava je sicer ugotovila, da so otroci, ki so bili oddani v tuje družine, dosegli višjo stopnjo družbene ustalitve, da pa tuje družine vendarle ne morejo sprejeti otroka s hudimi motnjami vedenja ali s hudimi moralnimi napakami, zlasti če so otroci manj plastične osebnosti. Take otroke tuja družina ne more prenesti; njihova oddaja v tuje družine je kontraindicirana in se zato morajo oddati v vzgojni zavod. Zavoljo tega se ne more na splošno trditi, da je oddaja v tujo družino za vsakega mladoletnega storilca kaznivega dejanja boljša od oddaje v vzgojni zavod. Uspešnost enega ali drugega vzgojnega ukrepa bo odvisna od strukture mladoletnikove osebnosti. Če hočemo, da bi bil ukrep oddaje v tujo družino učinkovit, bi ga smela sodišča izrekati le tedaj, ko bi v predhodnem postopku ugotovila, da je mladoletnikova osebnost toliko plastična, da nanjo lahko še uspešno vpliva tuja družina.

Pri nas obstaja mnenje, naj bi se ta ukrep zaradi pomanjkljivih realnih pogojev izvrševanja črtal iz seznama vzgojnih ukrepov, obseženih v kazenskem zakoniku. To mnenje odklanjam, ker obstajajo primeri, ko je ravno ta ukrep za mladoletnika izredno primeren in so tudi ustvarjeni pogoji, da se lahko izvršuje. Res je, da so takšni primeri zelo redki, vendar bi z odpravo tega vzgojnega ukrepa onemogočili določenemu številu mladoletnikov to obliko obravnavanja in resocializacije, tako da bi bilo sodišče prisiljeno seči po drugem vzgojnem ukrepu, ki za mladoletnika ne bi bil tako primeren. Ne nazadnje omogoča večji register vzgojnih ukrepov tudi večjo individualizacijo in večjo učinkovitost resocializacije.

7. Strožje nadzorstvo skrbstvenega organa

Od uvedbe tega vzgojnega ukrepa (1. januarja 1960) v Jugoslaviji vsako leto vse bolj narašča število tistih mladoletnikov, katerim sodišča izrekajo vzgojni ukrep strožjega nadzorstva skrbstvenega organa. Že od leta 1963 dalje izrekajo jugoslovanska sodišča najpogosteje to kazensko sankcijo. To kaže tudi naslednja razpredelnica:

	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966
SFRJ	178	432	642	802	1086	1457	1835
Bosna in Hercegovina	5	20	62	125	155	217	286
Črna gora	5	—	—	—	7	9	11
Hrvaška	45	141	298	333	408	475	522
Makedonija	7	5	—	2	9	31	75
Slovenija	89	191	210	234	273	360	402
Srbija	27	75	72	108	234	365	539

V letu 1966 so jugoslovanska sodišča izrekla ta vzgojni ukrep skoraj zoper tretjino (32,8 %) mladoletnih storilcev kaznivih dejanj. Istega leta so jugoslovanski povpreček presegla sodišča v Bosni in Hercegovini (32,9 %), v Srbiji (37,8 %) in v Sloveniji (40,5 %). Sodišča v Sloveniji so izrekla ta vzgojni ukrep celo zoper več kot dvema petinama mladoletnikov, katerim so v navedenem letu izrekla kazenske sankcije. V Črni gori in v Makedoniji so sodišča ta vzgojni ukrep redko izrekla (v Črni gori 12,5 %, v Makedoniji pa zoper 14,5 % mladoletnikov).

Strožje nadzorstvo skrbstvenega organa opravljajo referenti občinske službe socialnega varstva, v tistih občinah, v katerih obstajajo

centri ali zavodi za socialno delo, pa socialni delavci teh centrov ali zavodov. Ker so v centrih za socialno delo zaposleni šolani socialni delavci, se na splošno sodi, da le-ti bolje izvršujejo omenjeni vzgojni ukrep, kot pa referenti skrbstvenih organov, ki obstoje v okviru občinske uprave. Zatrjuje se, da so med obema profiloma oseb, ki opravljajo strožje nadzorstvo skrbstvenega organa, velike razlike tako glede organizacije nadzorstva kot tudi glede kvalitete strokovnega dela. Socialni delavci centrov ali zavodov za socialno delo in referenti za socialno varstvo v občinskih upravah opravljajo strožje nadzorstvo skrbstvenega organa v okviru polivalentnega socialnega varstva. Zelo redki so socialni delavci,

ki bi na svojem območju opravljali samo posledice strožjega nadzorstva skrbstvenega organa. Tako prvo kot tudi drugo organizacijsko načelo ima svoje prednosti, pa tudi pomanjkljivosti.

Že večkrat je bilo pri nas ugotovljeno, da je eden izmed vzrokov, da služba strožjega nadzorstva ne deluje tako, kot bi bilo treba, v tem, da so socialni delavci oziroma referenti socialnega varstva, ki opravljajo to službo, preobremenjeni z drugimi posli, bodisi s posli socialnega varstva, bodisi z drugimi posli, na primer z upravnimi posli s področja zdravstva ali prosvete in kulture. To dejstvo je ugotovila tudi raziskava o strožjem nadzorstvu skrbstvenega organa, ki jo je leta 1966 opravil inštitut za kriminologijo v Ljubljani.

Nekateri skrbstveni organi pritegujejo k izvrševanju tega vzgojnega ukrepa tudi prostovoljne sodelavce (zlasti iz prosvetne stroke), ki jih honorirajo mesečno od primera do primera. Mesečni honorar za en primer znaša 40 do 60 novih dinarjev. Pri tem se je razvila praksa, da en »patronažer«, kot ponekod imenujejo te prostovoljne sodelavce, ne more hkrati opravljati strožje nadzorstvo skrbstvenega organa nad več kot dvema mladoletnikoma. V nekaterih občinah so prenehali uporabljati prostovoljne »patronažerje« in se poslužujejo le poklicnih socialnih delavcev. Pri tem imajo večkrat posebno vlogo finančni razlogi.⁴ V najnovejšem času se jugoslovanski odbor za socialno delo v Beogradu zavzema za vključevanje prostovoljnih socialnih delavcev v službo strožjega nadzorstva skrbstvenega organa.⁵

Tako raziskava o strožjem nadzorstvu skrbstvenega organa, ki jo je na 48 primerih izvedel zavod za napredek socialnega dela v Sarajevu, kot tudi omenjena slovenska raziskava in različni strokovni sestanki ugotavljajo, da je čas od izrečenega vzgojnega ukrepa do prvega stika socialnega delavca z

⁴ Baje se bolj izplača namestiti poklicnega socialnega delavca, ki lahko hkrati opravlja strožje nadzorstvo skrbstvenega organa nad 30 mladoletniki, kot pa plačevati 30 »patronažerjev«.

Na Poljskem zelo uporabljajo prostovoljne sodelavce pri tem poslu. Pri 74 poljskih sodiščih za mladoletnike je bilo v letu 1965 — 185 poklicnih kuratorjev, ki so skrbeli za mladoletnike na prostosti, in 5500 prostovoljnih pomočnikov poklicnih kuratorjev. Iz poročil naših strokovnjakov, ki so preučevali probleme mladinske kriminalitete na Poljskem, je razvidno, da deluje ta mreža kuratorjev zelo dobro. Prostovoljni kuratorji so na Poljskem največ prosvetni delavci. Med njimi so tudi študentje prava in psihologije ter absolventi vojaških akademij. Zlasti slednji imajo pri svojem delu veliko uspeha.

⁵ Glej gradivo o posvetovanju, ki ga je dne 26. maja 1967 organiziral Jugoslovanski odbor za socialni rad v Beogradu.

mladoletnikom predolg. V bosenski raziskavi je ugotovljeno, da pogosto znaša čas od izreka ukrepa do navezave prvega stika socialnega delavca z mladoletnikom dva do tri mesece. Iz slovenske raziskave je razvidno, da je znašal ta čas v 30 % izmed 158 raziskanih primerov več kot dva meseca. Skrbstveni organi navajajo kot razlog, češ da sodišča zelo pozno pošiljajo sodne odločbe o izrečenem vzgojnem ukrepu strožjega nadzorstva skrbstvenega organa. Navajajo tudi, da je potrebno čakati na pravnomočnost sodne odločbe. Pri tem pa skrbstveni organi prezrejo določbo 3. odstavka 455. člena zakonika o kazenskem postopku, po kateri pritožbe zoper sodne odločbe o izrečenih vzgojnih ukrepih strožjega nadzorstva skrbstvenega organa ne zadržijo izvršitve sodne odločbe, tako da ni nobene ovire za izvršitev tega vzgojnega ukrepa takoj po izreku sodišča.

Čim prejšnja navezava stika med mladoletnikom in socialnim delavcem je po eni strani potrebna zato, da se izkoristijo pozitivni vplivi, ki jih je imel kazenski postopek na mladoletnika. Po drugi strani pa sta mladoletniku najbolj potrebna pomoč in nadzorstvo ravno v času neposredno po izreku vzgojnega ukrepa. Če ta čas ni pravilno izrabljen, se mladoletnik kaj hitro lahko ponovno pojavi pred sodiščem.

Ta vzgojni ukrep se opravlja tudi preveč stihijsko in brez konkretnega načrta. Prav načrt izvrševanja tega vzgojnega ukrepa pa bi moral biti temeljni instrument za celotno delo v procesu strožjega nadzorstva skrbstvenega organa v namenu mladoletnikove resocializacije. V slovenski raziskavi so bili načrti za opravljanje strožjega nadzorstva skrbstvenega organa izdelani le za 44 mladoletnikov ali za 28 % izmed 158 mladoletnikov. V bosenski raziskavi pa so načrti obstajali le za 20 % primerov. Dejstvo, da ni individualnih načrtov za opravljanje strožjega nadzorstva skrbstvenega organa, vpliva na samo delo. Zato se tega dela ne vidi in se v posameznih primerih več ali manj lahko le slutiti.

Glede načrtov za strožje nadzorstvo skrbstvenega organa je slovenska raziskava tudi ugotovila, da so bili narejeni razmeroma pozno po izreku vzgojnega ukrepa. V treh četrtinah primerov je poteklo od izreka ukrepa do izdelave načrta več kot 14 dni, v tretjini (33 %) primerov pa so bili načrti izdelani več kot dva meseca po izreku vzgojnega ukrepa.

Stiki socialnih delavcev z mladoletniki so bili pri izvrševanju tega vzgojnega ukrepa zelo redki. Po ugotovitvi bosenske raziskave so bili razgovori oziroma sestanki z mladoletniki enkrat v času enega meseca in pol. Slovenska raziskava ugotavlja, da so imeli socialni de-

lavci po en stik mesečno samo z dobro četrtno mladoletnikov. V dveh mesecih so imeli socialni delavci povprečno nekaj več kot en razgovor z mladoletnikom. Je pa tudi dosti primerov, ko med mladoletnikom in socialnim delavcem sploh ni bilo nobenega stika, pa lahko trdimo, da vzgojni ukrep strožjega nadzorstva skrbstvenega organa sploh ni bil izvršen.

Obe raziskavi sta ugotovili, da dajejo socialni delavci mladoletnikom le občasne informacije in nasvete, manj pa neposredno pomoč. Čeprav je to glede na preobremenjenost socialnih delavcev razumljivo, vendar ne more svetovanje — in to še celo ne ob ugotovljenih redkih stikih — prispevati k pozitivnim rezultatom tega vzgojnega ukrepa.

Slovenska raziskava je pokazala, da se socialni delavci, ki izvršujejo strožje nadzorstvo skrbstvenega organa, zelo redko poslužujejo strokovnih služb. Zanimivo je, da velja ta ugotovitev tudi za socialne delavce iz tistih krajev, kjer take službe obstajajo. Posebno pomanjkljivo je sodelovanje z organi za notranje zadeve.

Bosenska raziskava je ugotovila veliko deficitarnost pri vključevanju mladoletnikov v mladinske in športne organizacije. Slovenska raziskava pa je pri nešolanih referentih za socialno varstvo ugotovila, da se pri izvrševanju strožjega nadzorstva skrbstvenega organa slabo poslužujejo pomoči družbenih organizacij. Kaže, da so ti delavci socialnega varstva premalo osveščeni, da bi te organizacije lahko pritegnili k izvrševanju strožjega nadzorstva.

Na izvrševanje omenjenega vzgojnega ukrepa vpliva zelo slabo tudi to, če se med izvrševanjem menjajo socialni delavci. To se ne dogaja tako redko. Slovenska raziskava je ugotovila, da so se socialni delavci menjali skoraj v polovici (46 %) opazovanih primerov strožjega nadzorstva skrbstvenega organa. V desetini primerov pa so strožje nadzorstvo skrbstvenega organa opravljali celo trije socialni delavci.

Slovenska raziskava o strožjem nadzorstvu skrbstvenega organa je zajela tudi 58 socialnih delavcev oziroma referentov za socialno varstvo, ki so vodili 158 opazovanih mladoletnikov, od katerih je bilo 30 deklic. Izmed 58 socialnih delavcev oziroma referentov jih je bilo 40 šolanih (29 žensk in 11 moških) in 18 nešolanih (12 žensk in 6 moških). Šolani socialni delavci so vodili strožje nadzorstvo nad 107, nešolani pa nad 51 mladoletniki. Tretjina vseh socialnih delavcev oziroma referentov ni imela nobene »specialne izobrazbe« za opravljanje strožjega nadzorstva skrbstvenega organa; to se pravi, da

se niso udeležili nobenega izmed treh seminarjev, ki so bili v Sloveniji organizirani za to službo socialnega varstva.

Z razvrščanjem različnih dejavnikov, na podlagi katerih socialni delavci oziroma referenti ocenjujejo mladoletnikovo osebnost, njegovo okolje in naloge pri izvrševanju tega vzgojnega ukrepa, in z odklikom te razvrstitve od teoretičnega razvrščanja je bila v slovenski raziskavi ugotovljena strokovna sposobnost socialnih delavcev oziroma referentov, ki opravljajo posle strožjega nadzorstva skrbstvenega organa. Pri tem je bilo ugotovljeno, da se socialni delavci in referenti po strokovni usposobljenosti med seboj zelo razlikujejo. Pokazalo se je tudi, da so nešolani referenti za socialno varstvo vsekakor slabše usposobljeni od šolanih. Toda šolani in nešolani socialni delavci so povprečno zlasti slabo usposobljeni za ocenjevanje mladoletnikove osebnosti in njegovega vedenja. Bistvena pomanjkljivost sedanje izobrazbe socialnih delavcev je v tem, da niso sposobni podati sintetične ocene o mladoletniku. Socialni delavci precenjujejo intelektualne komponente na račun emocionalnih. Njihov odnos do družinskih situacij ni dovolj kritičen. Večinoma precenjujejo pomen prilagojenosti družini, ne glede na moment same družine. V zvezi s tem podcenjujejo pomen tistih dejanj, ki so storjena doma iz nasprotovanja staršem. Ugotovljeno je tudi, da slabo ocenjujejo pomen prijateljstva med vrstniki.

Pri vsem tem čutijo socialni delavci, ki opravljajo strožje nadzorstvo skrbstvenega organa, močno potrebo po psihološkem vedenju in svetovanju; verjetno tudi menijo, da to nalogo dobro opravljajo, saj ne izražajo posebne potrebe po sodelovanju s psihološko službo. Pri svojem delu ne posvečajo dovolj pozornosti reševanju obstoječih problemov; rajši dajejo nasvete in navodila, kot pa, da bi skušali odpraviti probleme in motivirati mladoletnika za drugačen način življenja.

Socialni delavci oziroma referenti so za specialne probleme pri opravljanju strožjega nadzorstva skrbstvenega organa premalo dodatno usposobljeni, pa se postavlja tudi vprašanje, ali so jim jasni cilji njihovega dela. Šablonsko prenašanje teoretičnih postavk iz splošne metodike socialnega dela na primere mladinske delinkvence je včasih tudi neustrezno.

Nešolani socialni delavci, ki opravljajo strožje nadzorstvo skrbstvenega organa, so obremenjeni z enakimi pomanjkljivostmi. Tem pomanjkljivostim pa se pridružujejo še bistvene napake, kot na primer precenjevanje pomena kaznivega dejanja, nekritičen odnos

do avtoritete in še slabša usposobljenost za intenzivno vodenje in usmerjanje mladoletnikov in njihovih družin.

Vzgojni ukrep strožjega nadzorstva skrbstvenega organa izrekajo sodišča zelo raznovrstni populaciji mladoletnikov. To dejstvo je potrdila tudi slovenska raziskava. So primeri, da se omenjeni ukrep izreka mladoletnikom, katerih struktura osebnosti ne daje nobenega poročila za uspešnost tega vzgojnega ukrepa. To se dogaja predvsem zaradi tega, ker se v pripravljalnem postopku posveča premajhna pozornost ugotovitvi strukture mladoletnikove osebnosti in okolja, v katerem živi, ker se pri tem premalo izkoriščajo specialne službe tudi tam, kjer obstajajo, ker so te specialne službe ponekod še premalo razvite in ker sodišča zaradi pomanjkanja specializiranih vzgojnih zavodov mnogokrat tudi zavestno izrekajo neustrezen vzgojni ukrep. Če se ta ukrep, ki je sicer lahko zelo uspešen, izreka različno motenim mladoletnikom, potem ni dovolj podlage za to, da bi bil tudi posebno učinkovit. Sedaj še niso izdelani kriteriji za uporabo tega vzgojnega ukrepa. Razen tega tudi ni izdelana metodika njegovega izvrševanja. Samo nadaljnje raziskave bodo lahko pokazale, za katere storilce kaznivih dejanj je možno pričakovati uspešno resocializacijo na podlagi tega vzgojnega ukrepa. Razen tega pa nam bodo nadaljnje raziskave pokazale tudi pomanjkljivosti v metodiki, ki se jo poslužujejo organi socialnega varstva pri opravljanju strožjega nadzorstva skrbstvenega organa.

Sodišča nadzirajo izvrševanje tega vzgojnega ukrepa tako, da zahtevajo od centrov za socialno delo oziroma od občinskega upravnega organa za socialno varstvo občasna poročila o mladoletnikovem vedenju. Le malo skrbstvenih organov pošilja poročila v določenih rokih. Sodišča jih morajo večkrat opozoriti, naj pošljejo poročilo.

Če opravljajo strožje nadzorstvo prostovoljni sodelavci — patronažerji —, se ponekod v praksi pojavlja problem, kdo naj daje poročila sodiščem: ali patronažerji ali skrbstveni organ. Obstaja mnenje, da bi morali sodišču poročati prostovoljni sodelavci neposredno, češ da bi lahko postregli z več podatki o procesu resocializacije. Ker pa morajo prostovoljni sodelavci poročati skrbstvenemu organu, je brez podlage bojazen, da bi lahko bila poročila skrbstvenega organa slabša od poročil patronažerjev.

V Sloveniji nekateri sodniki za mladoletnike obiskujejo skrbstvene organe in neposredno nadzirajo izvrševanje vzgojnega ukrepa. Na sodiščih za mladoletnike, kjer so

zaposleni socialni delavci (Ljubljana, Maribor, Zagreb), spada v pristojnost socialnih delavcev tudi nadzorstvo nad izvrševanjem vzgojnega ukrepa strožjega nadzorstva.

O učinkovitosti tega vzgojnega ukrepa ne moremo reči nič določnejšega, ker v tem pogledu pri nas še ni bilo raziskav. V Sloveniji poteka takšna raziskava, vendar bodo rezultati znani šele leta 1968.

Vsekakor obstajajo primeri, ko so mladoletniki, ki so ali pa so bili pod strožjim nadzorstvom skrbstvenega organa, ponovno storili kaznivo dejanje. Iz poročila republiškega sekretariata za socialno varstvo SR Slovenije z dne 31. oktobra 1964 je razvideti, da je 15,8 % mladoletnikov, ki so jim sodišča v razdobju od leta 1960 do konca leta 1963 izrekla vzgojni ukrep strožjega nadzorstva skrbstvenega organa, storilo ponovno kaznivo dejanje med izvrševanjem tega vzgojnega ukrepa, nadaljnjih 3,8 % mladoletnikov pa je storilo kaznivo dejanje po ustavitvi izvrševanja vzgojnega ukrepa. V Bosni računajo, da je bil ta vzgojni ukrep uspešen pri tretjini mladoletnikov. Toda vsi ti podatki so preveč borni, da bi lahko na njihovi podlagi pravilno ocenjevali uspešnost tega vzgojnega ukrepa. Med drugim se navajata dve veliki težavi, ki otežujeta resocializacijo mladoletnikov pod strožjim nadzorstvom skrbstvenega organa. To sta pomanjkanje zadostnega števila različnih šolskih in delovnih mest ter veliko pomanjkanje naprav za koristno uporabo prostega časa mladih ljudi.

Kljub pomanjkljivostim v izvrševanju tega vzgojnega ukrepa pa prevladuje mnenje, da more biti ukrep zelo uspešen. Ta ukrep je toliko bolj uspešen, kolikor se uporablja predvsem za prikladne mladoletnike, kar pa je treba ugotoviti z vsestranskim opazovanjem mladoletnika. Ko je to opravljeno, pa je treba izvrševanje ukrepa zaupati strokovni in zlasti požrtvovalni osebi.

Posamezni primeri uspešne resocializacije mladoletnih storilcev kaznivih dejanj na podlagi tega vzgojnega ukrepa nam nalagajo, da posvetimo organizaciji službe strožjega nadzorstva skrbstvenega organa in usposabljanju kadrov, ki naj izvajajo ta ukrep, mnogo več pozornosti, kot smo to delali doslej. Že dosedanje raziskave v naši državi so pokazale slabosti te službe in nakazujejo, kaj moramo storiti tako v organizacijskem kot tudi v kadrovskega pogledu, da bomo izboljšali izvrševanje tega smotrnega vzgojnega ukrepa.

8. Oddaja v vzgojni zavod

Ta vzgojni ukrep je po pogostnosti uporabe od leta 1961 dalje na petem mestu, takoj

za uporabo ukrepa oddaje v vzgojni poboljševalni dom. Po posameznih republikah so so-

dišča od leta 1960 do konca leta 1966 izrekla naslednje število vzgojnih ukrepov:

	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966
SFRJ	68	125	173	221	246	243	291
Bosna in Hercegovina	9	9	17	5	9	25	12
Črna gora	—	1	—	2	1	—	—
Hrvaška	16	58	81	75	111	90	109
Makedonija	3	13	9	34	19	31	20
Slovenija	16	21	34	69	59	69	66
Srbija	24	23	32	36	47	28	84

Po kazenskem zakoniku lahko sodišče odda mladoletnika v splošni vzgojni zavod. Zakonodajavec je z izrazom »splošni vzgojni zavod« hotel zajeti zlasti dijaške domove, internate strokovnih in drugih šol ter domove učencev v gospodarstvu. V praksi pa s splošnim vzgojnim zavodom razumejo skoraj izključno samo vzgojne zavode, v katerih se vzgaja vzgojno zanemarjena mladina oziroma mladina z motnjami v vedenju ali v osebnosti. V tem pogledu je izjema le Bosna, ki izvršuje ta vzgojni ukrep v dijaškem domu »Hum« v Sarajevu. Ni izključeno, da v Sloveniji obstajajo izjeme tudi v posameznih občinah, kot na primer v občinah Kranj in Škofja Loka, kjer se izvršuje ta vzgojni ukrep v dijaških domovih. V obeh domovih so organizirali posebno skupino, v kateri sodelujeta psiholog in socialni delavec.

Omenjeno prakso opravičujejo s tem, da glede na oportunitetno načelo pri preganjanju mladoletnih storilcev kaznivih dejanj pridejo pred sodišča le mladoletniki, ki se zaradi visoke stopnje svoje motenosti ne morejo vzgajati v dijaških domovih, v internatih ali v domovih učencev v gospodarstvu. Razen tega tudi navajajo, da se v te zavode sprejemajo mladoletniki le v začetku šolskega leta in da se med letom zaradi zasedenih kapacitet ne morejo sprejemati drugi mladoletniki. Postavlja se tudi vprašanje, ali se ta vzgojni ukrep lahko izvršuje v dijaškem domu ali v internatu, kjer pride en vzgojitelj na 50 do 60 gojencev, in ali more ta vzgojitelj sploh posvetiti posebno pozornost mladoletnemu storilcu kaznivega dejanja, kot to nalaga drugi odstavek 149. člena zakona o izvrševanju kazenskih sankcij. Težave obstajajo tudi v tem, da je kljub rastočim potrebam vse manj dijaških domov in internatov. Poleg tega pa je treba ugotoviti, da obstaja tudi nekakšen odpor, da bi se v te zavode sprejemali storilci kaznivih dejanj. V Bosni je bila ravno ta okoliščina odločilna, da nekatere sodne odločbe,

s katerimi so bili mladoletniki oddani v vzgojne zavode, niso mogli izvršiti. Iz vseh navedenih razlogov ne preostaja skrbstvenim organom nič drugega, kot da mladoletnike, ki jih sodišča oddajajo v vzgojne zavode, pošiljajo v zavode, v katerih so nastanjeni vedenjsko in osebnostno moteni mladoletniki, ki sicer niso storili kaznivih dejanj.

Če primerjamo pogostnost uporabe tega vzgojnega ukrepa z uporabo vseh drugih kazenskih sankcij zoper mladoletnike po posameznih republikah, se pokaže, da uporaba oddaje v vzgojni zavod raste na Hrvaškem (od 3,3 % leta 1960 na 6,4 % v letu 1966), v Makedoniji (od 1,5 % v letu 1960 na 3,8 % v letu 1966), v Sloveniji (od 3,8 % v letu 1960 na 6,6 % v letu 1966) in v Srbiji (od 4,1 % v letu 1960 na 5,9 % v letu 1966). Delno je ta pojav v zvezi tudi s kapacitetami vzgojnih zavodov za mladoletnike in mladoletnice od 14. do 18. leta v posameznih republikah. V tem pogledu so razmere naslednje:

SR Bosna in Hercegovina ima samo dijaški dom »Hum« v Sarajevu s kapaciteto 90 gojencev.

SR Črna gora nima nobenega vzgojnega zavoda za to kategorijo mladine. Z ustanovitvijo prehodnega doma v Titogradu so po poročilu okrožnega sodišča v tem mestu »ustvarjeni pogoji za izvrševanje disciplinskega ukrepa za večdnevno bivanje«. Osebnostno sem se avgusta tega leta (1967) prepričal, da bi ta zavod lahko služil tudi za izvrševanje vzgojnega ukrepa oddaje v vzgojni zavod po 76. členu kazenskega zakonika.

SR Hrvatska ima šest zavodov za vzgojno zanemarjeno mladino s skupno kapaciteto 500 gojencev. Razen tega ima zavod za delovno usposabljanje za 50 gojencev.⁶

⁶ Hrvaška ima naslednje vzgojne zavode: 1. Odgojni zavod za muško omladino »Pahinski« v Ivanju s kapaciteto 80 mladoletnikov; 2. Odgojni zavod za muško omladino v Klinča selu s kapaciteto 105 mladoletnikov; 3. Odgojni zavod za

SR Makedonija ima samo en vzgojni zavod v Skopju s kapaciteto 40 gojencev.

SR Slovenija ima tri zavode za mladoletnike z vedenjskimi in osebnostnimi motnjami v starosti od 14. do 18. leta s skupno kapaciteto 190 gojencev.⁷

SR Srbija ima šest zavodov za vzgojno zanemarjeno mladino s kapaciteto 470 gojencev.⁸

Vsi ti zavodi so specializirani za prevzganje vedenjsko in osebnostno motene ter delinkventne mladine. Njihova naloga je, da nudijo gojencem poleg nastanitve in popolne oskrbe tudi šolanje, poklicno usposabljanje in vzgajanje, da bi se čimprej lahko vključili v normalno človeško okolje.

Vzgajanje mladoletnikov v vzgojnih zavodih se opravlja z individualnim in skupinskim delom.

mušku omladinu v Malem Lošnju s kapaciteto 110 mladoletnikov; 4. Odgojni zavod za mušku djecu i omladinu v Kaštel Sućurcu s kapaciteto 70 mladoletnikov; 5. Odgojni zavod za mušku djecu v Filip-Jakovu s kapaciteto 70 mladoletnikov; 6. Odgojni zavod za žensku omladinu v Bedekovščini s kapaciteto 70 mladoletnic; 7. Ustanova za radno usposabljanje »Polet« v Zagrebu s kapaciteto 50 mladincev. Oddajo v ta zavod pogosto kombinirajo s strožjim nadzorstvom skrbstvenega organa. V zavodu se usposablja mladoletniki v kovinarskih strokah.

V mladinske domove v Cresu (kapaciteta 80 gojencev), v Lipniku (kapaciteta 75 gojencev) in v Zagrebu (kapaciteta 70 gojencev) oddajajo vzgojno zanemarjene osnovnošolske otroke.

⁷ To so naslednji zavodi: 1. Vzgojni zavod v Slivnici pri Mariboru s kapaciteto 60 mladoletnikov. Zavod nima lastnih delavnic in se gojenci poklicno usposablja v gospodarskih organizacijah v Mariboru in okolici. 2. Dekliško vzgajališče v Višnji gori s kapaciteto 60 mladoletnic. 3. Vzgojni zavod v Gornjem Logatcu s kapaciteto 64 gojencev. Ta zavod se preureja in bo ponovno začel delovati v šolskem letu 1967/68. Vzgojni zavodi v Smledniku (kapaciteta 70 gojencev), v Veržuju (kapaciteta 70 gojencev), v Planini (kapaciteta 70 gojencev) in v Predvoru (kapaciteta 80 gojencev) so namenjeni le vedenjsko in osebnostno moteni osnovnošolski mladini. Ti zavodi so diferencirani tako, da sprejema zavod v Smledniku nevrotično, vedenjsko in osebnostno motene otroke, zavod v Planini debilne otroke in zavoda v Veržuju ter v Predvoru pedagoško zanemarjene otroke.

⁸ Ti zavodi so: 1. Zavod za vaspitanje mladeži v Negotinu s kapaciteto 100 gojencev. 2. Zavod za vaspitanje omladine v Nišu s kapaciteto 96 moških in ženskih gojencev. 3. Dom »Vasa Stajić« v Zemunu za deklice do 14. leta in za fante do 18. leta s kapaciteto 120 gojencev. 4. Dom za mušku i žensku omladinu v Zrenjaninu s kapaciteto 50 gojencev. 5. Dom za mušku i žensku decu i omladinu v Sremski Mitrovici s kapaciteto 40 gojencev. 6. Dom za mušku omladinu v Novem Sadu s kapaciteto 66 gojencev.

Razen tega obstaja še Zavod za vaspitanje mladeži v Knjaževcu s kapaciteto 75 vzgojno zanemarenih osnovnošolskih otrok.

V vzgojnih zavodih so ustanovljene vzgojne, delovne in šolske skupine. Načela, kako naj se sestavljajo skupine, so v posameznih zavodih zelo različna. V tem pogledu ni enotnega sistema. V mnogih zavodih so načela sestavljanja skupin odvisna predvsem od prostorov, osebja in opreme.

Čeprav je delo poglavitno prevzgojno sredstvo v vzgojnih zavodih, se gojenci vključujejo tudi v ustrezne šole osnovnega izobraževanja ali strokovnega usposabljanja. V njihovem prostem času organizirajo zavodi različne kulturno-zabavne in družbene aktivnosti. Pri tem dajejo poseben pomen tudi telesni kulturi. Vključevanje v svobodne aktivnosti je prostovoljno in ustrezno nagnjenjem posameznega gojenca. Vrste različnih aktivnosti so odvisne zlasti od afinitete vzgojiteljev, od lokacije zavoda, pa tudi od finančnih sredstev ter opreme.

O delu vzgojnih zavodov lahko dajemo le splošne ocene, ki jih ni mogoče podpreti z objektivnimi podatki. To pa zaradi naslednjih dveh temeljnih razlogov:

1. Niti zavodi pa tudi ne socialne službe posameznih republik ne vodijo sistematične evidence o nadaljnjem razvoju gojencev po odpustu iz zavodov. Zato ni zanesljivih podatkov o tem, kateri mladoletniki so se uspešno vključili v normalno okolje in niso ponovno postali problematični. Po dosedanjih empiričnih izkušnjah v svetu je ob dobrih delovnih in življenjskih razmerah ter ob kvalitetnem terapevtskem in vzgojnem delu možno doseči uspešno prevzgojo v okoli 60 % primerov. Najbrž se pri nas tej stopnji še nismo približali.⁹

2. Pedagoško — prosvetna služba bi morala razen drugih nalog opravljati tudi sistematično nadzorstvo nad delom vzgojnih zavodov. Na podlagi tega bi morala strokovno oceniti tudi kvaliteto vzgojno-izobraževalnega dela in dosežene rezultate. Te naloge omenjena služba danes še ne opravlja v celoti. Imamo sicer poročila o posameznih zavodih, ki opozarjajo na mnoge probleme in pomanjkljivosti, vendar pa ne dajejo dovolj elementov za globljo in celotno analizo ter oceno.

Fragmentarne ugotovitve različnih služb in komisij nam ne dovoljujejo, da bi bili lahko zadovoljni z rezultati vzgojno-izobraževalnega

⁹ Od ustanovitve vzgojnih zavodov v Srbiji je bilo do konca šolskega leta 1964/65 s sodnimi odločbami odanih v vzgojne zavode 182 mladoletnikov. Od njih se je 105 ali 57,4 % spet pojavilo pred pravosodnimi organi.

Sodnik za mladoletnike v Ljubljani je leta 1966 ugotovil, da se je le 33 % mladoletnikov uspešno resocializiralo v vzgojnih zavodih.

dela v vzgojnih zavodih. Še več, ugotovitve teh služb celo nakazujejo, da so nekateri vzgojni zavodi v resni razvojni krizi in da jim je neogibno potrebna večja družbena skrb ter močnejša podpora družbene skupnosti. Ugotovljeni negativni pojavi niso le objektivne, ampak tudi subjektivne narave (premajhna odgovornost za delo, slab odnos do gojencev, neurejeni notranji odnosi, včasih tudi samovoljno razlaganje samoupravnih pravic delovnih skupnosti, tudi glede povsem strokovnih vprašanj).

Najpomembnejši vzroki za nezadovoljivo stanje v vzgojnih zavodih so med drugim naslednji:

Lokacija mnogih vzgojnih zavodov ne ustreza. Narekovala jo je potreba, pa tudi prostori, ki so bili na voljo. Mnogi vzgojni zavodi so predaleč od gospodarskih in kulturnih središč, kar praktično onemogoča vključevanje mladine v zunanje delovno in kulturno okolje, ki bi lahko povoljno vplivalo na njihovo rehabilitacijo.

Materialni pogoji za delo so v mnogih zavodih zelo neugodni. Ti zavodi delujejo v prostorih, ki ne omogočajo niti najnujnejših pogojev za to, da bi se moglo ustvariti toplo, prijetno in kulturno ozračje, ki je tej mladini tako potrebno. Po osvoboditvi je bilo zelo malo zgradb namensko zidanih za vzgojne zavode (samo v Nišu, Novem Sadu in sedaj v Vinkovcih). V vzgojnih zavodih zlasti občutno primanjkuje modernih delavnic.

Kadrovska struktura v vzgojnih zavodih ni dobra. To velja tako za vzgojno osebje kot tudi za mojstre. Niti eni niti drugi nimajo posebne izobrazbe za delo z mladino, ki jim je zaupana. Težave, ki iz tega izvirajo, so tem večje, ker prihaja v vzgojne zavode vse več mladine s hujšimi stopnjami motenosti.

Pri tem menimo, da je dokaj točna ugotovitev prof. Sokolovskega (Beograd), ki pravi, da »ni problem samo v strokovni izobrazbi kadrov, marveč se pogosto pojavljajo težave tudi zaradi osebnih slabosti in neprimernosti za delo z vzgojno zanemarjenimi otroki in mladino pri določenih ljudeh zaradi nevroze, alkoholizma, nezrelih osebnosti, nerešenih osebnih in družinskih problemov itd. To ustvarja težave pri delu, povzroča konflikte v kolektivu in pogosto vodi tudi do različnih nepedagoških ter nehumanih postopkov z gojenci, kot je na primer telesno kaznovanje, ki je vse manj pojav napačne strokovne usmerjenosti, marveč vse bolj izraz osebnih slabosti in posledica nevrotiziranih situacij posameznih vzgojiteljev«.

Zaradi težkega dela v teh zavodih nastaja tudi velika fluktuacija zaposlenega osebja, pa so zato zelo redki tisti, ki dalj časa ostanejo v

vzgojnih zavodih. Mnogi se zaposlijo v vzgojnih zavodih samo za prehodni čas, da bi ob prvi priložnosti odšli na boljše in mirnejše delovno mesto.

Do nedavnega je za dopolnilno izobrazbo zaposlenega osebja v vzgojnih zavodih skrbelo le društvo defektologov, ki je organiziralo različne seminarje. Toda tudi ti seminarji niso zadovoljevali. Specialno šolanje osebja za vzgojne zavode se je pri nas šele začelo. Razen visoke defektološke šole v Zagrebu pa kadrovske šole v Beogradu in Ljubljani vpisujejo v študijsko skupino za vzgojitelje vedenjsko in osebnostno motene mladine študente brez posebne poprejšnje selekcije. Zato se dogaja, da se v tej skupini usposablja za vzgojitelje tudi take osebe, ki po strukturi svoje osebnosti ne bodo mogle ustrezati delu v vzgojnih zavodih. Poudariti je tudi treba, da se dokončno še niso izoblikovali učni načrti in programi za posamezne predmete v tej študijski skupini. Z mnogo prizadevnosti delajo na tem ravno sedaj vse tri kadrovske šole v državi (v Beogradu, Ljubljani in Zagrebu), da bi se čim bolj usposobili bodoči vzgojitelji za vzgojne zavode. Kaže pa, da bo trajalo še nekaj časa, da se bodo našla in nato tudi posredovala tista znanstvena spoznanja, brez katerih vzgojitelji ne bodo mogli uspešno opravljati svojega težavnega in odgovornega dela.

V zvezi z vzgojnim osebjem je treba še posebej poudariti, da so v naših vzgojnih zavodih razen pedagoške službe še vse premalo izdelane ostale strokovne službe. Gre za psihološko in socialno službo, brez katerih ne bi smel biti noben vzgojni zavod. Za te strokovne službe je pri pedagoških delavcih v vzgojnih zavodih še vse premalo razumevanja, pa se celo dogaja, da se delovne skupnosti nekaterih zavodov branijo socialnega delavca in psihologa. To pedagoško osebje je napačno prepričano, češ da se vsebinsko zelo različne motnje vedenja ali osebnosti lahko ublažijo samo z vzgojnimi postopki. Vzgojni zavodi bi morali postati terapevtski zavodi, v katerih bi bili možni različni tretmani (pedagoški, zdravstveni, psihoterapevtski, socioterapevtski), ki bi pri mladoletnikih postopno odpravljali ali zmanjševali posamezne motnje ali hibe in bi hkrati družbeno pozitivno usmerjali njihove osebnosti. V tej zvezi se mi zdi primerno navesti mnenje naše kriminologinje dr. Katje Vodopivec, da je treba delo v vzgojnih zavodih »zaupati visoko odgovornemu strokovnemu osebju različnih profilov, ki bo sposobno preskušati različne metodološke in terapevtske prijeme, sistematično spremljati uspehe in neuspehe svojega dela in po operativni poti ustvarjati teorijo, ki bo nekoč na-

stala«. Če bi sprejeli to mnenje, bi z vztrajnim delom lahko v doglednem času izboljšali tudi delo vzgojnih zavodov.

Ob vseh ugotovitvah glede osebja pa moramo vendarle poudariti, da imamo v nekaterih vzgojnih zavodih tudi posameznike, ki so se z veliko odgovornostjo in ljubeznijo posvetili svojemu nelahkemu delu, zlasti če upoštevamo tudi težavne razmere, v katerih delajo.

Neke nejasnosti obstajajo tudi glede ustanoviteljstva vzgojnih zavodov. To ne morejo biti občine, ker le-te ne morejo biti zainteresirane za vzgojne zavode, v katere se oddajajo mladoletniki iz vseh občin posameznih republik. Občine tudi ne morejo voditi politike glede rehabilitacije vedenjsko in osebnostno motenih otrok in mladine. Prav tako ne morejo skrbeti za nujno potrebno diferenciacijo zavodov in za ustvarjanje specialnih tovrstnih zavodov.

Tudi financiranje ni urejeno tako, da bi zadovoljevalo potrebe vzgojnih zavodov. V zvezi s financiranjem in z materialnimi problemi zanemarjajo direktorji vzgojnih zavodov svoje pedagoške naloge, kar vpliva zelo neugodno na ves zavod.

Na območju ožje Srbije se dogaja, da se ukrep oddaje v vzgojni zavod ne izvršuje, ker občina odklanja plačilo oskrbnih stroškov za gojenca. Mnogo občin pa tudi dolguje visoke zneske za oskrbovanje mladoletnikov v vzgojnih zavodih.

Na financiranje se navezujejo tudi investicije, ki so glede na gospodarsko reformo skoraj povsem splahnele, da na nove zavode in na diferenciacijo vzgojnih zavodov sploh misliti ne moremo. Tu je treba omeniti še pomanjkanje sredstev za zgraditev stanovanj osebju, kar je eden izmed vzrokov, da vzgojni zavodi ne morejo priti do potrebnih strokovnih kadrov.

Zakonik o kazenskem postopku določa (čl. 459), da sodišče nadzoruje izvajanje tega vzgojnega ukrepa. Zavodske uprave so zato dolžne, da vsakih šest mesecev poročajo o uspehih prevzganja mladoletnega storilca kaznivih dejanj. Zakonik tudi pooblašča sodnike za mladoletnike, da obiščejo mladoletnika v vzgojnem zavodu.

V svoji raziskavi o zavodskih vzgojnih ukrepih je inštitut za kriminološka in kriminalistična raziskovanja v Beogradu ugotovil, da so vzgojni zavodi le v 21,2 % primerov poročali sodiščem o uspehih prevzgoje mladoletnikov. Res je sicer, da je bila raziskava izvedena leta 1962 in zato ob pomanjkanju novejših raziskav ne moremo presoditi, ali se je v tem pogledu kaj zboljšalo. Poudariti pa je treba, da nepošiljanje rednih poročil vzgojnih zavodov po eni strani otežuje spremljanje izvrševanja vzgojnega ukrepa, po drugi strani pa onemogoča oceno stopnje prevzgojenosti, ki je potrebna zato, da se mladoletnik ne bi zadrževal v vzgojnem zavodu, če za to ni več potrebe.

Iz razgovorov z direktorji različnih vzgojnih zavodov v državi mi je znano, da prav malo sodnikov obiskuje mladoletnike v vzgojnih zavodih. Imamo tudi sodnike za mladoletnike, ki sploh še niso bili v nobenem vzgojnem zavodu. Razumljivo je, da takšni sodniki ne morejo imeti nobene predstave o vzgojnih zavodih in zato nas ne preseneča, da nekateri tovrstni ukrepi tudi iz tega razloga niso ustrezno izrečeni.

9. Oddaja v vzgojni poboljševalni dom

Ta vzgojni ukrep zavzema po pogostnosti uporabe četrto mesto. Po posameznih republikah so sodišča v razdobju od leta 1960 do 1966 izrekla naslednje število teh vzgojnih ukrepov:

	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966
SFRJ	482	537	575	544	633	673	733
Bosna in Hercegovina	54	99	105	93	99	84	152
Črna gora	10	6	—	—	6	4	18
Hrvaška	110	153	164	130	148	178	175
Makedonija	46	44	36	57	71	80	64
Slovenija	86	56	63	59	78	96	71
Srbija	176	179	207	205	231	231	253

Po absolutnih številkah bi lahko sklepali, da uporaba tega ukrepa raste. Ob primerjavi števila mladoletnikov, ki so jim sodišča izrekla ta vzgojni ukrep, s številom mladoletni-

kov, ki so jim sodišča izrekla druge vzgojne ukrepe ali kazni mladoletniškega zapora, pa vidimo, da uporaba omenjenega vzgojnega ukrepa pada v vseh republikah.

Vsaka republika, razen Črne gore, ima svoj vzgojni poglobljevadni dom.

SR Bosna in Hercegovina ima vzgojni poglobljevadni dom za mladoletnike v Stolcu pri Mostarju; ustanovljen je bil leta 1959. Dom ima dva nova moderna paviljona s kapaciteto 450 gojencev. V domu je osnovna šola in šola s praktičnim poukom za delavce, ki se kvalificirajo. Razen tega ima dom kovinarsko, lesno-predelovalno, soboslikarsko in elektro-inštalatersko delavnico. Mladoletnice iz te republike oddajajo v vzgojni poglobljevadni dom v Kruševcu v Srbiji.

SR Hrvatska ima vzgojni poglobljevadni dom v Glini blizu Siska. Ustanovljen je bil s posebnim zakonom o prisilni vzgoji mladoletnikov z dne 6. februarja 1902. Prve gojence je sprejel že 6. avgusta 1902. Danes ima vzgojni poglobljevadni dom v Glini novo zgrajene delavnice, šolo, ambulantno in kuhinjo z jedilnico. Ima šolo za splošno izobrazbo odraslih in šolo učencev v gospodarstvu. V domu je grafična delavnica s tiskarno, knjigoveznica, kovinarska, lesno-predelovalna, krojaška in frizerska delavnica ter delavnica za predelovanje plastičnih mas. Dom ima 23 ha zemlje. Leta 1964 je bil zgrajen odprti del doma v Sisku s kapaciteto 50 gojencev. Mladoletniki, ki so nastanjeni v tem oddelku, so zaposleni v železarni v Sisku.

Leta 1952 je bil v Slavonski Požegi ustanovljen tudi vzgojni poglobljevadni dom za dekleta s kapaciteto 50 gojenk. V tem domu se gojenke lahko učijo za tkalke, za izdelovavke konfekcije in za frizerke. Razen tega se lahko usposobijo za gospodinjska dela in za dela v kmetijstvu.

V SR Makedoniji je bil leta 1963 ustanovljen vzgojni poglobljevadni dom v Tetovu s kapaciteto 80 gojencev. Mladoletniki se usposablajo v domovski delavnici in v tetovskih gospodarskih organizacijah.

V SR Sloveniji je bil leta 1951 usposobljen vzgojni poglobljevadni dom v Radečah pri Zidanem mostu s kapaciteto 100 gojencev in 30 gojenk. V domu se organizirajo tečaji za dopolnilno osnovno šolanje po načrtu za izobraževanje odraslih. Gojenci z dovršeno osnovno šolo lahko obiskujejo tudi strokovne šole zunaj zavoda in živijo medtem v internatih v Celju, Ljubljani in Mariboru. Dom ima kovinarsko, lesno-predelovalno in elektrotehnično delavnico za različne stroke. Razen tega se mladoletniki in mladoletnice lahko usposobijo za gospodinjstvo in vrtnarstvo, mladoletnice pa tudi za krojaštvo.

V SR Srbiji obstaja od leta 1947 vzgojni poglobljevadni dom v Kruševcu. V letih od 1955 do 1964 je bil ta dom popolnoma na novo zgrajen v paviljonskem sistemu. Ima 20 ob-

jektov, ki se razprostirajo na površini 15 ha. Kapaciteta znaša 500 mladoletnikov in mladoletnic. Poleg Srbije se v dom oddajajo tudi mladoletniki iz Črne gore in mladoletnice iz Črne gore ter iz Bosne in Hercegovine. V domu je šola za osnovno izobraževanje odraslih in šola s praktičnim poukom. Dom ima dve kovinarski delavnici, nadalje mizarsko, krojaško, čevlarsko in tapetniško delavnico. Razen tega ima lastno ekonomijo, kjer se gojenci lahko usposobijo za živinorejce, sadjarje, poljedelce, traktoriste in za delo z drugimi poljedelskimi stroji.

V nekaterih republikah so starši dolžni prispevati k stroškom za oskrbovanje mladoletnika v teh domovih. Pri izreku zavodskega ukrepa je sodišče dolžno določiti tudi vsoto, ki so jo starši po svojih premoženjskih razmerah dolžni prispevati za mladoletnika v domu. Ostanek krijejo v nekaterih republikah (npr. v Sloveniji) občine. Ta rešitev je bila nujna, ker so občine zanemarile svoje preventivne dolžnosti, ko so se vsi oskrbni stroški krili iz proračunskih sredstev republike. Občina namreč ni oddala motečega mladoletnika pravočasno v vzgojni zavod, ker bi morala sama kriti oskrbne stroške, marveč je čakala, da je mladoletnik storil kaznivo dejanje in da bi ga zato sodišče oddalo v vzgojni poglobljevadni dom, kjer občini ni bilo treba plačevati stroškov mladoletnikove oskrbe. Tako je občina povsem zanemarjala svojo preventivno dejavnost v boju zoper mladinsko kriminaliteto in je s tem prizadela dosti škode mladoletniku, ker so se medtem v njem lahko utrdila antisocialna nagnjenja. Razen tega pa je z leti postal tudi manj plastičen, kar je le oteževalo vzgojno vplivanje nanj. Sedaj, ko so nekatere republike določile, da mora občina mladoletnikovega stalnega bivališča plačati oskrbne stroške tudi v vzgojnem poglobljevadnem domu, ni več razlogov, da bi občina tako ravnala.

V Sloveniji z novim financiranjem vzgojnih poglobljevadnih domov ni težav. Leta 1966 so občine plačale za oskrbo gojencev v Radečah 67 milijonov starih dinarjev. Tudi v letu 1967 dotekajo občinska sredstva redno. Pojavila pa sta se naslednja problema:

— kdo naj plača oskrbne stroške za gojence, ki nimajo stalnega bivališča, in

— kdo naj plača oskrbne stroške za gojence, ki imajo stalno bivališče zunaj območja SR Slovenije.

Mladoletniki prebijejo praviloma prvih 30 dni v sprejemnem oddelku. Tu opravijo observacijo različni strokovnjaki: psihiater, psiholog, pedagog, zdravnik in socialni delavec. Z ekipnim delom skušajo vsi ti strokovnjaki ugotoviti sposobnosti in interese mladoletnika

zaradi njegove zaposlitve in šolanja kot tudi njegovo celotno osebnost zaradi določitve tretmana. V programu tretmana je tudi določena domska skupina, v katero se razvrsti novodošli gojenec. Zaradi pomanjkanja strokovnega osebja se opisani postopek v sprejemnem oddelku ne opravi v vseh vzgojnih popoljševalnih domovih.

Vsak vzgojni popoljševalni dom po svoje oblikuje skupine mladoletnikov.

V Stolcu se skupine oblikujejo po obratih, ki se jih učijo mladoletniki. Ker pa včasih vseh mladoletnikov zaradi velikega števila ne morejo razvrstiti v en prostor, jih razmestijo v več prostorov, pri čemer upoštevajo starost gojencev.

Tudi v vzgojnem popoljševalnem domu v Glini razvrščajo gojence v skupine po obratih, ki se jih učijo. Zaradi prevelikega števila gojencev v nekaterih skupinah oziroma zaradi premajhnega števila gojencev v drugih skupinah obstajajo v tem domu tudi mešane skupine, v katerih so gojenci, ki se učijo različnih obratov. Med prevzganjem vpliva na premeščanje iz skupine v skupino tudi gojenčevo obnašanje. To velja zlasti za premestitev gojenca v odprti ali zaprti oddelk. V odprti oddelk v Sisku se pošiljajo gojenci, od katerih se lahko pričakuje, glede na njihovo prejšnje življenje, glede na osebne lastnosti in zlasti glede na uspehe pri učenju, delu in vedenju po najmanj petmesečnem bivanju v domu, da bosta življenje in delo v svobodnejših razmerah pozitivno vplivala na njihovo prevzgojo in da ne bodo zlorabili izkazanega jim zaupanja. V posebni, zaprti oddelk pa se pošiljajo gojenci, ki negativno vplivajo na ostale gojence v vzgojnih skupinah. Negativni gojenci so tisti, ki so proti drugim gojencem agresivni, ki vplivajo na druge destruktivno, ki organizirajo pobege, ki se predrzno obnašajo proti domovskemu osebju, ki se izogibajo delu in k temu nagovarjajo tudi druge gojence itd. V ta oddelk se pošiljajo tudi gojenci, ki so v odprtem oddelku v Sisku storili več disciplinskih prestopkov ali kaznivo dejanje. Končno obstaja v Glini tudi skupina intelektualno defektnih mladoletnikov, ki ne morejo slediti rednemu šolskemu pouku niti ne morejo obvladati konkretne delovne operacije.

V vzgojnem popoljševalnem domu v Slavonski Požegi imajo tri vrste vzgojnih skupin, in sicer:

- skupino mlajših gojenk;
- skupino gojenk »socialnih primerov«; v tej skupini so mladoletnice, na katere se z običajnimi vzgojnimi metodami ob poklicnem usposabljanju vzgojno lahko najbolj vpliva;
- skupino gojenk, ki so huje motene; v tej skupini so gojenke, pri katerih je treba

uporabljati intenzivnejše individualno in skupinsko delo.

V Tetovu so gojenci razdeljeni v tri skupine (A, B in C) po stopnji vedenjske in osebne motenosti. V skupini A so gojenci, ki so najmanj moteni, v skupini C pa tisti, ki so najbolj moteni.

V Radečah so gojenci razvrščeni v deset skupin, in sicer:

- v prvo: mlajši, telesno šibkejši gojenci, ki nimajo hujših vedenjskih in osebne motenosti; ta skupina je osnovana predvsem zaradi varnosti pred negativnimi vplivi in agresijo starejših in problematičnejših gojencev;
- v drugo: mlajši gojenci z nevrotičnimi motnjami;
- v tretjo: starejši gojenci s hujšo nevrotično strukturo osebnosti;
- v četrto: gojenci, ki so intelektualno manj razviti;
- v peto: razmeroma urejeni gojenci, katerih delinkventno obnašanje pomeni odziv vplivom okolice;
- v šesto: gojenci s hujšimi asocialnimi in antisocialnimi odkloni, ki že kažejo psihopatsko devirano osebnost;
- v sedmo: okoreli gojenci z utrjenimi odkloni v disciplini;
- v osmo: manj problematične gojenke;
- v deveto: gojenke brez določenih diagnoz in
- v deseto: gojenci, ki s svojimi negativnimi nagnjenji zelo slabo vplivajo na druge gojence; takšna skupina obstaja tudi za gojenke; obe ti skupini nista stalni in sta tudi razmeroma majhni.

V vzgojnem popoljševalnem domu v Kruševcu se sestavljajo skupine po šolskih oddelkih. Gojenci preživljajo največ časa zunaj delavnic v šolskih razredih.¹⁰

Iz prikaza skupin po posameznih vzgojnih popoljševalnih domovih je razvidno, da ima vsak zavod lastne kriterije za oblikovanje domovskih skupin. Nekateri sodijo, da je najprimerneje sestavljati skupine po obratih, ki se jih učijo gojenci. Te gojence družijo skupni interesi, skupna nagnjenja in skupni smotri, kar vse pospešuje enotnost skupine. Takšne skupine so trajne in to omogoča kontinuiranost dela ter sistematično spremljanje in vplivanje na mladoletnike. Razen tega se na takšen način lahko koordinira delo vzgojiteljev in mojstrov.

¹⁰ Iz predavanja psihologa Putnika o izvrševanju vzgojnega ukrepa oddaje v vzgojni popoljševalni dom in kazni mladoletniškega zapora, ki ga je imel na seminarju leta 1965 v Vanjački Banji, izhaja, da imajo v Kruševcu »ustaljene kriterije za razporeditev v ustrezne skupine«, vendar teh kriterijev predavatelj ni navedel.

Oblikovanje skupin po šolski izobrazbi ima nekatere prednosti pri organiziranju izobraževalnega dela z gojenci. Slabost takšnih skupin pa je v tem, da so kratkotrajne, kar vpliva negativno na enovitost kolektiva kot tudi na spremljanje in delovanje gojenca.

Oblikovanje skupin po starosti tudi ni smotno, ker se pri tem posveča pozornost samo enemu dejavniku, namreč starosti, kateremu se mora podrediti vrsta pomembnih dejavnikov, kot so: sposobnosti, nagnjenja, interesi, značaj osebnosti, stopnja motenosti itd.

Teoretično oblikovanje skupin po stopnji motenosti bi se moralo izražati v posebnih postopkih v posameznih skupinah. Ker pa živijo gojenci sicer v skupinah, pa vendarle pretesno skupaj, so možni medsebojni stiki in zelo močni negativni vplivi, tako da je specialno delo v posameznih diferenciranih skupinah zelo težko. Razen tega pa je tudi domovsko osebje premalo usposobljeno za različno specializirano ravnanje z gojenci. Tudi preveliko število gojencev in gojenk ter premalo vzgojiteljev večkrat onemogoča uporabo postavljenih kriterijev za izoblikovanje skupin oziroma za specializirano obravnavanje v posameznih skupinah.

Resnično stanje glede oblikovanja skupin in smotnost posameznih kriterijev bi lahko ugotovili le s posebno raziskavo. Problem pa otežuje tudi dejstvo, da obstajajo v teoriji zelo različna mnenja o kriterijih za oblikovanje skupin pri zavodski vzgoji.

Prevzgoja mladoletnikov se opravlja z individualnim in skupinskim delom tako kot v vzgojnih zavodih. Velikost skupin in premalo osebja v vzgojnih poboljševalnih domovih otežujeta individualno delo z gojenci. Uporaba in način skupinskega dela sta v posameznih vzgojnih poboljševalnih domovih zelo različna ter zelo odvisna od sposobnosti domovskega osebja, od prostorov, delno pa tudi od opreme domov.

Delo v šoli in na delovnih mestih omogoča organizirano, načrtno, sistematično in stalno vplivanje na mladoletnika, da bi se v njem izoblikovale pozitivne lastnosti in navade. Pri tem skušajo vzgojni poboljševalni domovi pri mladoletnikih zavestno razvijati tudi smisel za kolektivno delo in za samoupravljanje. Posamezni obrati v domovih imajo tudi svoje delovne skupnosti, v katerih gojenci razpravljajo o različnih vprašanjih proizvodnje. Za svoje delo dobivajo gojenci tudi denarno nagrado, ki pomeni posebno spodbudo za njihovo delo. Ob samoupravljanju rešujejo tudi pomembna vprašanja lastnega življenja, dela in učenja. Gojenci sami sodelujejo pri načrtovanju in izvajanju posa-

meznih akcij in nalog. Temu služijo sestanki domovskega kolektiva, vzgojnih skupin, šolskih in delovnih skupnosti ter odborov za svobodne aktivnosti. V različnih oblikah posvečajo vzgojni poboljševalni domovi posebno pozornost zlasti ideološko-političnemu, prosvetnemu, telesno-kulturnemu in zabavnemu delu.

Za nekatere vzgojne zavode kot tudi za nekatere vzgojne poboljševalne domove velja, da se vzgojno delo ne opravlja tako, kot smo ga opisali. V nekaterih zavodih obeh vrst močno pogrešamo vsebino vzgajanja in posebne vzgojne metode. Zelo običajne so v teh zavodih povsem zgrešene metode vzgajanja.

Med vzgojitelji in gojenci obstaja ponekod dokajšen prepad. Odnosi med njimi so precej zaostreni. Takšni pa niso le odnosi med vzgojitelji in gojenci, ampak ponekod tudi odnosi med samimi vzgojitelji. Razpolagamo s poročili, da vzgojitelji celo izrabljajo gojence za reševanje svojih medsebojnih sporov. V nekaterih zavodih tudi ni čutiti pravega pedagoškega vodstva, tako da vsak vzgojitelj dela po svoje.

Nekateri vzgojitelji se tudi ne pripravljajo za svoje delo, ne preučujejo individualnosti posameznega gojenca in njegovih specifičnih lastnosti, da bi ga lahko uspešno vodili. Pri svojem delu uporabljajo zelo agresivne metode, ki imajo sicer takojšen uspeh, nimajo pa trajne vzgojne vrednosti. Gojenec se pritisku sicer vda, vendar bo tudi on na ostale, zlasti slabotnejše gojence izvajal podobne agresivne pritiske, kot jih je vaje doživljati sam. Med gojenci se razvija prav posebno neugodno ozračje, ki spravlja nekatere v zelo težaven položaj. Znan mi je primer, ko so gojenci izvajali silen pritisk na svojega vrstnika v zavodu, tako da v šoli in v delavnici ni smel pokazati vsega svojega znanja in marljivosti, samo da ne bi bilo razlik med njimi in da s tem ne bi pokazal svojega pozitivnega prizadevanja. Mnogi vzgojitelji in tudi mojstri uveljavljajo v malenkostih na zelo neprimeren način svojo avtoriteto in ugled.

Povprečno trajanje prevzgoje je v posameznih vzgojnih poboljševalnih domovih različno, vendar razlike, razen v Tetovu, niso velike. V Tetovu znaša ta čas 36, v Glini 29, v Stolcu 28, v Kruševcu 24, v Slavonski Požegi 22 in v Radečah 20 mesecev. Pri 38 mladoletnih storilcih kaznivih dejanj, ki so jih sodišča Bosne in Hercegovine oddala v vzgojni poboljševalni dom in so bili zajeti v raziskavo republiškega zavoda za napredek socialnega dela v Sarajevu, je znašalo povprečno bivanje v vzgojnem poboljševalnem domu 24 mesecev.

V nadaljnjem navajam še nekaj problemov, ki otežujejo delo v vzgojnih popljševalnih domovih.

V vzgojne popljševalne domove prihaja zelo raznolika populacija mladoletnikov. Tako razlikujemo med gojenci teh domov naslednje kategorije:

— mladoletnike, ki so storili lažja kazniva dejanja kot odziv na vpliv okolja; njihova stopnja delinkventnega obnašanja ni fiksirana;

— mladoletnike s hudimi vedenjskimi in osebnostnimi motnjami, ki se s svojimi negativnimi stališči hudo upirajo pozitivnemu prizadevanju osebja teh domov;

— mladoletnike, ki so sicer storili hujše kaznivo dejanje, vendar pa ne pomenijo posebnih problemov v vzgojnem procesu in

— mladoletnike z aberacijami osebnosti, kot so

psihopatične osebnosti

psihonevrotične osebnosti in

intelektualno defektne osebnosti.¹¹

Razlog za tako heterogeno populacijo v vzgojnih popljševalnih domovih je predvsem v tem, da se v kazenskem postopku premalo vestno ugotavlja struktura osebnosti. Večkrat pa se tudi zgodi, da sodišča zavestno oddajajo duševno prizadetega mladoletnika v vzgojni popljševalni dom, ker ga ne morejo pustiti na prostosti in ker jim ob pomanjkanju ustrezno specializiranih zavodov tudi ne preostaja kaj drugega. Iz raziskav inštituta za kriminološka in kriminalistična raziskovanja v Beogradu o uporabi zavodskih ukrepov je razvidno, da so sodišča oddala v vzgojni popljševalni dom 31,2 % mladoletnikov, ki so bili po rezultatih medikopsiholoških preskov podpovprečno duševno razviti, in 6,5 % mladoletnikov, pri katerih je takšna preiskava ugotovila celo motnje v duševnem razvoju.

Tudi dejstvo, da so v vzgojnih popljševalnih domovih gojenci v starosti od 14. do 23. leta, povzroča določene težave na vseh področjih prevzgojnega postopka. Temu se pridružujejo še težave, ki nastanejo, če pride mladoletnik v vzgojni popljševalni dom po daljšem času od storitve kaznivega dejanja ali po daljšem času od glavne obravnave. So

primeri, da pride mladoletnik v vzgojni popljševalni dom tudi po dvajsetih mesecih od glavne obravnave.

Zelo različna šolska izobrazba gojencev povzroča spet posebne probleme.¹² Ti so še večji, ker je od prekinitve šolanja potekel daljši čas in gojenci nimajo niti tistega znanja, ki bi ga morali imeti po številu dokončanih razredov. Nizka stopnja šolske izobrazbe vpliva negativno na organizacijo splošnega in strokovnega izobraževanja v vzgojnih popljševalnih domovih.

Posebno poglavje pomenijo gojenci, ki so že bili v različnih vzgojnih zavodih, tako imenovani »domski veterani«. Ti gojenci kažejo specifično vedenjsko problematiko (nimajo delovnih navad, kažejo motnje v medsebojnih odnosih itd.). Takšni mladoletniki se niso pravilno oblikovali ravno v času, ko so bili najbolj plastični in najbolj sprejemljivi za vzgojne vplive. Ob prihodu v vzgojni popljševalni dom so se njihove slabe navade že tako utrdile, da more domovsko osebje le prav malo vplivati nanje. Pobegi in kazniva dejanja so stalni pojavi pri domskih veteranih. V letu 1965 je bilo v Radečah izmed 94 gojencev, ki so pobegnili, 54 ali 57,4 % domskih veteranov, od 44 kaznivih dejanj, ki so jih storili gojenci na begu, so jih 28 ali 63,8 % storili domski veterani.

Tudi koedukacija je v vzgojnih popljševalnih domovih v Kruševcu in v Radečah poseben problem. Ne moremo zanikati, da ima skupno vzgajanje fantov in deklet svoje dobre strani. Predvsem se s tem najmanj odstopa od skupnega vzgajanja, ki se vrši na prostosti. S koedukacijo lahko tudi laže izvajamo kulturno-prosvetno delo. Takšno vzgajanje daje dobre uspehe v estetski, v nekih pogledih tudi v spolni vzgoji, v osebni afirmaciji in v boju zoper različne odklone. Zelo neugodno pa je dejstvo, da je v obeh domovih mnogo večje število fantov, kot pa deklet. Načeloma imajo dekleta mnogo več seksualnih in drugih izkušenj, na podlagi katerih vplivajo na posamezne fante. Dekleta jih spodbujajo k skupnim pobegom zaradi seksualnega izživljanja, pa tudi k različnim kaznivim dejanjem. Med fanti niso redki prepiri in pretepi zaradi deklet. Kaže, da so z uspehi koedukacije bolj zadovoljni v Kruševcu kot v Radečah, kjer osebje izraža želje, da se dekleta ne bi več sprejemala v skupni vzgojni popljševalni dom.

Nekaj težav, ki smo jih prikazali že pri vzgojnih zavodih, velja tudi za vzgojne po-

¹¹ V letu 1965 je bilo v Glini 15 % debilnih, 29 % nevrotičnih in 7,6 % psihopatičnih gojencev. V Slavonski Požegi je bilo ob koncu leta 1966—23 % intelektualno zaostalih in značajsko prizadetih gojenk. V Stolcu je bilo konec leta 1966 — 27 % topih, 16,6 % debilnih in 3,8 % imbecilnih gojencev. V istem času je bilo v Radečah 5 % gojencev, ki jim je bilo potrebno dajati pomoč na psihiatrični kliniki. V tem zavodu pa je bilo tudi nekaj gojencev, katerih motnje so bile vidne, vendar jih psihiater ni posebej obravnaval.

¹² Ob koncu leta 1966 je bilo v Stolcu 83 % gojencev brez osnovnošolske izobrazbe od 3. do 7. razreda. V Glini je bilo v istem času 70 % gojencev brez končane osnovnošolske izobrazbe.

boljševalne domove. To velja zlasti za nepravilno lokacijo vzgojnih poboljševalnih domov, za kadrovska vprašanja in materialne razmere. Zaradi neugodne lokacije nekaterih domov (npr. v Glini, v Radečah) ti domovi niso privlačni za visoko kvalificirano osebje. Za osebje je poseben problem tudi šolanje lastnih otrok v srednjih, višjih in visokih šolah. Vzgojno in učno osebje v teh domovih se zlasti pritožuje, da je v primerjavi z osebjem v vzgojnih domovih prikrajšano za beneficije (predvsem glede delovnih obveznosti, letnega dopusta, itd.) in da teh beneficijev ne more nadomestiti niti beneficiran pokojninski staž, po katerem se eno leto računa za 16 mesecev rednega službovanja. Končno pomenijo tudi nizki osebni dohodki resno oviro za pridobitev zadostnega števila dobrega strokovnega osebja v teh domovih, tako da za marsikatero službeno mesto ni zanimanja.

Zavoljo preobremenjenosti vseh vzgojnih poboljševalnih domov bi bilo treba misliti na ustanavljanje novih ali na razširitev obstoječih. Nujno je treba razbremeniti zlasti vzgojni poboljševalni dom v Kruševcu. Potrebovali bi tudi vzgojni poboljševalni dom v Kosmetu in v Vojvodini. Razen tega bi bilo treba misliti na ustanovitev še več odprtih oddelkov po vzorcu oddelka v Sisku. Glede na gospodarsko reformo se v doglednem času razmere ne bodo mogle spremeniti. Kljub temu pa je treba dobro utemeljene zahteve v tem pogledu nenehno postavljati, da se bodo lahko upoštevale, brž ko bo to mogoče.

Že večkrat omenjena beograjska raziskava o zavodskih vzgojnih ukrepih je ugotovila, da vzgojni poboljševalni domovi mnogo bolje izpolnjujejo zakonsko obveznost glede poročanja sodišču o uspehih prevzganja mladoletnih storilcev kaznivih dejanj kot pa vzgojni zavodi. Medtem ko so vzgojni zavodi poročali sodiščem le o 21,2 % gojencev, so vzgojni poboljševalni domovi poročali sodiščem o 43,3 % gojencev. To je bilo ugotovljeno v letu 1962 in upati je, da so vzgojni poboljševalni domovi v zadnjem času še izboljšali poročanje sodiščem o napredku prevzganja svojih gojencev. Pri tem je zanimiva praksa vzgojnega poboljševalnega doma v Glini, ki pošilja svoja poročila tudi tožilstvom, ker meni, da morajo biti tudi ta seznanjena z rezultati prevzganja.

Iz poročil vzgojnih poboljševalnih domov je razvidno, da sodniki za mladoletnike bolj pogosto obiskujejo gojence v teh domovih kot pa v vzgojnih zavodih. Po mnenju osebja so taki obiski zelo koristni in pozitivno vplivajo na gojence. So pa tudi sodniki, ki gojencev v teh domovih ne obiskujejo. Tako

poroča okrožno sodišče v Titogradu, da v »minulih petih letih ni bilo nobenega obiska mladoletnikov v vzgojnih poboljševalnih domovih«. Tudi zavod za napredek socialnega dela v Sarajevu je ugotovil, da skoraj polovico mladoletnikov, ki so bili zajeti v njihovo raziskavo, sodniki iz Bosne in Hercegovine niso obiskali v vzgojnih poboljševalnih domovih.

O učinkovitosti tega vzgojnega ukrepa ne morem reči nič zanesljivega. Problem je pri nas raziskoval le dr. Matija Golob. Z longitudinalno študijo je zajel 443 izmed 619 bivših gojencev, ki so bili od 1. januarja 1952 do 30. junija 1959 v vzgojnem poboljševalnem domu v Radečah. V svoji raziskavi (leta 1960) je ugotovil, da se samo 174 ali 39 % bivših gojencev ni ponovno pojavilo pred pravosodnimi organi, 209 ali 48 % je bilo povratnikov, 60 ali 13 % pa je bilo v »nevarnem stanju«.

Po katamnestičnih podatkih, ki jih je leta 1966 zbral sodnik za mladoletnike občinskega sodišča v Ljubljani o gojencih, ki so bili pred 1—5 leti odpuščeni iz doma v Radečah, je odstotek prevzgojenih za 5 % nižji od odstotka prevzgojenih v vzgojnih zavodih.¹³

Po raziskavi republiškega zavoda za napredek socialnega dela v Sarajevu je od 38 mladoletnikov, ki so jih sodišča oddala v vzgojni poboljševalni dom, 8 ali 21 % gojencev ponovno storilo kaznivo dejanje.

Republiški sekretariat za notranje zadeve SR Srbije zadnjih pet let sistematično spremlja obnašanje mladoletnikov, ki so bili odpuščeni iz vzgojnih poboljševalnih domov. Od gojencev, ki so bili odpuščeni v letih 1962 do 1963, se jih je 28,6 % ponovno znašlo pred pravosodnimi organi, in sicer enkrat 23,8 %, dvakrat pa 4,8 %; 56,9 % gojencev ni storilo nobenih ponovnih kaznivih dejanj. Za 14,5 % pa se ni dalo ugotoviti, kako se obnašajo po odpustu iz vzgojnega poboljševalnega doma. Podatki iz Srbije kažejo, da je povratništvo pri bivših gojenkah vzgojnih poboljševalnih domov za polovico nižje kot pri bivših gojencih.¹⁴

10. Oddaja v zavod za defektne mladoletnike

Sodišča uporabljajo ta vzgojni ukrep zelo redko. To kaže tudi naslednja razpredelnica:

¹³ Razmerje je naslednje: 33 % v vzgojnih zavodih nasproti 28 % v vzgojnem poboljševalnem domu v Radečah.

¹⁴ 12,9 % nasproti 24,8 %; pri tem pa je značilno, da za skupaj štirikrat več deklet, kot za fante, ni bilo mogoče zbrati katamnestičnih podatkov (42,9 % : 11,7 %).

	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966
SFRJ	1	6	12	14	26	18	21
Bosna in Hercegovina	—	—	2	2	7	3	3
Črna gora	—	—	—	—	—	—	1
Hrvaška	—	3	10	10	17	10	11
Makedonija	—	—	—	1	—	3	1
Slovenija	1	3	—	1	—	—	—
Srbija	—	—	—	—	2	2	5

V Jugoslaviji delež uporabe tega vzgojnega ukrepa ne dosega niti pol odstotka. Razmeroma največ teh vzgojnih ukrepov izrekajo sodišča na Hrvaškem.

V Jugoslaviji nima nobena republika posebnega zavoda za defektne mladoletne storilce kaznivih dejanj. Za tovrstne mladoletnike tudi ni kakšnega zveznega zavoda. Zato je velik problem oddati delinkventnega defektnega mladoletnika v katerikoli izmed obstoječih zavodov za defektno mladino. Temeljni razlog je v tem, ker je zelo malo zavodov za poklicno usposabljanje duševno prizadetih mladoletnikov od 14. do 18. leta.

Na Hrvaškem oddajajo takšne mladoletnike v zavod za rehabilitacijo v Lugu, mladoletnice pa v zavod za rehabilitacijo v Zajezdi. Zavod v Lugu ima kapaciteto 100 gojencev v starosti od 14. do 18. leta. Tu se duševno prizadeti mladoletniki lahko učijo soboslikarske, pečarske in pletarske obrti, pa tudi različnih kmetijskih del na zavodovem posestvu. V Zajezdi se dekleta lahko usposobijo v krojaški in pletilski stroki. Gojenci obeh zavodov se vključujejo tudi v gospodarske organizacije, ki so v neposredni okolici zavoda.

Bosna in Hercegovina ima zavod za duševno defektne mladoletnike v starosti od 14. do 18. leta v Sarajevu. Mladoletniki se vključujejo v različne obrate zunaj zavoda.

V Srbiji je možno oddati duševno defektne storilca kaznivega dejanja v zavod v Umki pri Beogradu. Tam se gojenci usposabljaajo v tekstilni, kovinarski, mehanični in knjigoveški stroki, razen tega se lahko učijo tudi različnih strok obdelovanja lesa.

V Sloveniji nimamo posebnih zavodov za duševno defektne mladoletnike v starosti od 14. do 18. leta. V Ljubljani obstaja zanje le knjigovoznica s petimi delovnimi mesti, v Celju pa si prizadevajo, da bi to mladino usposobili za primerno delo neposredno v posameznih gospodarskih organizacijah.

Praviloma sprejemajo ti zavodi gojence le v začetku šolskega leta. Zato je sprejem

duševno defektne storilca kaznivega dejanja med letom izredno težaven. Večina zavodov tudi odklanja defektne mladoletne delinkventa. Zato se tudi zgodi, da se marsikateri tovrstni vzgojni ukrep ne izvrši.

Kandidatov za te zavode je med mladoletnimi storilci kaznivih dejanj precej. Zaradi pomanjkanja specialnih zavodov oddajajo sodišča duševno defektne delinkventne mladoletnike v vzgojne zavode ali v vzgojne poplajševalne domove. V teh zavodih in domovih pa pomenijo poseben problem, ki smo ga že omenili pri prikazu izvrševanja ukrepa oddaje v vzgojni poplajševalni dom.

V vzgojnih poplajševalnih domovih v Glini in v Slavonski Požegi so zato zaposlili defektologa (ortopedagoga). S tem skušajo dopolniti obstoječe oblike tretmana in ublažiti neprimerne situacije, ki so neizbežne, če se v zavode, ki so namenjeni normalni mladini, pošilja večje število defektnih mladoletnikov.

Namesto vzgojnega ukrepa oddaje v zavod za defektne mladoletnike bi bil morda včasih primernejši varnostni ukrep oddaje v zavod za varstvo in zdravljenje. To bi vsekakor prišlo v poštev, če bi obstajali vsi pogoji za izrek takšnega varnostnega ukrepa.

11. Mladoletniški zapor

Sodišča so v posameznih republikah v razdobju 1960—1966 izrekla kazen mladoletniškega zavora naslednjemu številu mladoletnikov (glej razpredelnico na str. 87 zgoraj).

Primerjajoč število mladoletnikov, ki so jim sodišča v Jugoslaviji v navedenem razdobju izrekla vzgojne ukrepe, s številom kaznovanih mladoletnikov, vidimo, da je v vseh republikah upadel delež mladoletnikov, ki so jim sodišča izrekla kazen mladoletniškega zavora. To ponazarjajo podatki o deležu mladoletnikov, ki so jim sodišča izrekla mladoletniški zapor (tabela na str. 87 spodaj).

	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966
SFRJ	103	115	83	64	75	90	138
Bosna in Hercegovina	22	18	19	9	13	14	13
Črna gora	6	5	—	1	—	—	1
Hrvaška	16	39	14	9	9	14	42
Makedonija	8	19	8	16	10	10	14
Slovenija	23	7	10	10	16	21	21
Srbija	28	27	32	19	27	31	47

Ti podatki tudi potrjujejo, da jugoslovanska sodišča po zakonodajavčevi intenciji kaznujejo mladoletnike le izjemoma. Pri tem pa obstaja mnenje, zlasti med osebjem v vzgojnih popoljševalnih domovih, da sodišča to kazensko sankcijo vendarle ne uporabljajo v zadostni meri. Vzgojni popoljševalni zavodi menijo, da bi se ta kazenska sankcija lahko izrekla mnogo večjemu številu mladoletnih storilcev kaznivih dejanj. To dokazujejo tudi z dejstvom, da so morali zaradi nepravilno uporabljenega zavodskega vzgojnega ukrepa v vzgojnih popoljševalnih domovih ustanoviti zaprte oddelke. Tega ne bi bilo treba, če bi se s skrbnim opazovanjem v pripravljalnem postopku bolj ugotovila struktura mladoletnikov osebno; tako bi sodišča lahko prišla do prepričanja, da bi bila kazen mladoletniškega zapora bolj primerna, kot pa zavodski vzgojni ukrep.

Kazen mladoletniškega zapora prestajajo mladoletniki iz vseh republik, razen iz Slovenije, v kazenskem popoljševalnem domu pri Valjevu v Srbiji. Ta zavod je bil ustanovljen leta 1965 za 250 mladoletnikov. Ob koncu leta 1966 je bilo v njem 189 mladoletnikov. Stavbe so bile namensko zidane in se še gradijo. Dom ima precejšnje število osebja z višjo in visoko izobrazbo. Ker so tudi za strokovno usposabljanje mladoletnikov na voljo kvalificirani kadri, obstajajo kar najboljši pogoji za splošni in strokovni tretman mladoletnikov.

	1960	1966
SFRJ	5,4	2,6
Bosna in Hercegovina	15,3	1,5
Črna gora	13,9	9,7
Hrvaška	3,3	2,4
Makedonija	4,0	2,7
Slovenija	5,5	2,1
Srbija	4,8	3,3

Mladoletniki iz Slovenije se pošiljajo v kazenski popoljševalni dom za mladoletnike v Celju. Dom ima kapaciteto 28 obsojencev (leta 1966 je bila ta kapaciteta dvakrat presežena z 32 oziroma 31 gojenci). Pomanjkljivost zavoda je bila v tem, da je nastanjen v stavbi občinskega zapora, ki nima primerne dvorišča za sprehode in za telesno kulturo obsojencev. Od 1. aprila 1967 je celjski zapor namenjen prvenstveno mladoletnikom. Storjeno je vse, da imajo dovolj prostora za nastanitev, za delo, za sprehode in za telesno kulturo. Slednja se sedaj izvaja v popolnoma novi telovadnici.

Delo z mladoletniki v obeh kazenskih popoljševalnih domovih poteka podobno, kot smo ga opisali v vzgojnih popoljševalnih domovih. Dom v Celju prireja vsako leto tečaje za dopolnjevanje osemletke. Vsako leto se v zvezi s tem pojavljajo problemi glede plačila honorarnih predavateljev, glede prostorov za šolo in glede šolskih potrebščin. Nekateri obsojenci se strokovno usposablja tudi zunaj zavoda, in sicer v Celju, Ljubljani in Mariboru ter stanujejo v internatih.¹⁵

Nimamo nobenih podatkov, po katerih bi lahko presojali učinkovitost kazni mladoletniškega zapora. Razpolagamo le s pičlim podatkom, da je bilo 30. septembra 1966 v kazenskem popoljševalnem domu na Dobu pet obsojencev, ki so že bili obsojeni na kazen mladoletniškega zapora.

12. Pomoč mladoletnikom pri odpustu iz zavodov

Če hočemo doseči čim boljšo resocializacijo mladoletnih storilcev kaznivih dejanj, ki so jim sodišča izrekla zavodske vzgojne ukre-

¹⁵ V šolskem letu 1965/66 je bilo šest takšnih mladoletnikov, od teh jih je pet uspešno končalo šolo. V treh letih je pobegnil le en mladoletnik, ki se je šolal zunaj doma. Še ta se je vrnil sam, po dveh dneh. — V istem šolskem letu je od 16 mladoletnikov, ki so se v tečaju usposabljali za polkvalifikacijo, 11 uspešno končalo ta tečaj.

pe ali kazen mladoletniškega zapora, moramo posvetiti posebno skrb tudi tretji fazi njihove rehabilitacije. Gre za skrb ob privajanju mladoletnika rednemu življenju v človeški skupnosti po končanem zavodskem tretmanu in za skrb, kako bo mladoletnika po prihodu iz vzgojnega zavoda, vzgojnega poboljševalnega doma ali kazenskega poboljševalnega doma sprejelo njegovo okolje. Pri nas naj bi to skrb imeli organi socialnega varstva. Ta skrb za mladoletnike se v Jugoslaviji še ni razvila tako, kot bi bilo potrebno, čeprav pomoč mladoletnikom po odpustu iz zavodov ureja zakon o izvrševanju kazenskih sankcij in republiški zakoni o izvrševanju vzgojnih ukrepov. V nekaterih občinah so ti predpisi ostali zgolj mrtva črka, v nekaterih drugih občinah pa obstajajo v tej dejavnosti socialnega varstva velike pomanjkljivosti. Ponekod prispeva k temu slabo organizirana socialna služba in preslaba strokovnost kadrov te službe. Tam pa, kjer je socialna služba sicer dobro razvita, pa se pomoči mladoletnikom ne posveča zadostna pozornost zaradi preobremenjenosti te službe z rednimi nalogami ali zaradi premajhnega števila strokovnih kadrov.

Tudi nekateri sodniki za mladoletnike, ki odločajo o odpustu mladoletnikov iz različnih zavodov, se premalo zanimajo za to, kako bo mladoletnik živel po odpustu iz zavoda. Menim, da bi morali sodniki zlasti tam, kjer je slabo razvita socialna služba, skupaj s posameznimi zavodi poskrbeti za učinkovito pomoč mladoletniku po odpustu iz zavoda. Ta pomoč je lahko zelo različna, materialna (npr. denar ali obleka) ali nematerialna (najti mesto v šoli ali v gospodarski organizaciji, urejanje odnosov do posameznih članov družine, organizacija prostega časa itd.). Obremenitev sodnikov za mladoletnike ne bi smela biti razlog, da bi pomoč manjkala ravno v trenutku, ko bi jo bivši zavodski gojenec najbolj potreboval.

Razen tega so vzgojni zavodi, vzgojni poboljševalni domovi in kazenski poboljševalni domovi za mladoletnike dolžni, da pomoč pripravijo pravočasno pred odpustom iz zavoda. Nekateri zavodi si v tej smeri dosti prizadevajo, vendar je uspeh njihovega prizadevanja odvisen največkrat od razvitosti in moči službe socialnega varstva v občini, kjer ima mladoletnik stalno prebivališče.

Ker ponekod sprejem odpuščene mladoletnika v njegovem okolju ni najboljše organiziran, so si zavodi prizadevali, da bi bili mladoletniki takoj po odpustu poklicani na odslužitev kadrovskega roka v Jugoslovanski ljudski armadi. Oddelki za narodno obrambo posameznih občin so doslej še vedno podprli

takšno prizadevanje zavodov. V vojski se bivši gojenci sicer dobro počutijo, vendar so primeri, da se vračajo po odpustu iz vojske v staro okolje, ki jih je pozabilo, ker so med kadrovskim rokom izgubili stike s socialno službo na terenu.

Pri pomoči mladoletnikom po odpustu iz zavodov se pojavljajo veliki problemi glede njihove zaposlitve. Največ uspeha ima odprti oddelk vzgojnega poboljševalnega doma iz Gline v Sisku, ker tamkajšnja železarna kaže veliko zanimanje za stalno zaposlitev bivših gojencev tega oddelka. Mnoge gospodarske organizacije odklanjajo zaposlitev bivših gojencev različnih zavodov. Postopek odgovornih oseb v gospodarskih organizacijah je mnogokrat zelo neprimeren. Sicer pa je problem zaposlitve mladoletnikov po prihodu iz zavodov tem večji, čim večja je splošna nezaposlenost. So tudi primeri, ko zavodi za zaposlovanje in socialna služba ne morejo dobiti zaposlitve za mladoletnika; končno se po intervenciji predsednika okrožnega sodišča, javnega tožilca ali kakšne druge ugledne osebnosti zaposlitev vendarle najde (npr. na območju okrožnega sodišča Nova Gorica). Menim, da takšnih pojavov ne bi smelo biti, saj bi odpuščeni mladoletniki morali priti do zaposlitve tudi brez »visokih« intervencij, zvez ali poznanstev.

Končno moram omeniti tudi nepravilno stališče, ki ga neredko zavzema okolje proti odpuščenemu mladoletniku. V tem pogledu nas čaka še mnogo kulturno-prosvetnega dela, da bi se spremenila miselnost ljudi, ki se nepravilno obnašajo proti bivšim gojencem. Niso redki primeri, da je prav to nepravilno obnašanje okolja proti rehabilitiranemu mladoletniku onemogočilo njegovo resocializacijo in da se je zato ponovno znašel pred pravosodnimi organi.

Čeprav je bila pomoč mladoletnikom po odpustu iz različnih zavodov na splošno pomanjkljiva, vendarle ne moremo zanikati, da bi takšne skrbi in pomoči v posameznih primerih ne bilo. Ker pa je še zelo posamična, stihijna in ne dovolj sistematično organizirana, z njo ne moremo biti zadovoljni. Če bi se v tem pogledu po priporočilih republiških skupščin več storilo, bi to ugodno vplivalo tudi na učinkovitost zavodskih vzgojnih ukrepov in kazni mladoletniškega zapora.

13. Varnostni ukrepi proti mladoletnikom

Mladoletnim storilcem kaznivih dejanj so sodišča izrekla malo varnostnih ukrepov. Statistični podatki so takšni:

	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966
SFRJ	1	4	9	5	7	7	13
Bosna in Hercegovina	1	—	—	—	—	—	—
Črna gora	—	—	—	—	—	—	—
Hrvaška	—	1	—	5	2	2	4
Makedonija	—	—	—	—	—	—	3
Slovenija	—	—	4	—	5	4	5
Srbija	—	3	5	—	—	1	1

Kakšne varnostne ukrepe so sodišča izrekla, nismo mogli ugotoviti. Ker nismo mogli zbrati nobenih podatkov o tovrstnih varnostnih ukrepih, tudi ne moremo nič povedati o njihovem izvrševanju in o njihovi učinkovitosti. Zato bi bila potrebna posebna raziskava.

14. Sklepna izvajanja

Mladoletnim storilcem kaznivih dejanj je mogoče izreči učinkovito kazensko sankcijo le tedaj, če je sodišče kar najbolj spoznalo osebnost in okolje, v katerem je živel. Zakonik o kazenskem postopku daje zato sodiščem dovolj velika pooblastila. Predvsem se sodišča lahko poslužujejo izvensodnih služb zaradi socialne ankete in medikopsiholoških preiskav mladoletnikove osebnosti. Socialne ankete opravljajo pri nas skrbstveni organi, ki so lahko upravni organi občinskih skupščin ali centri za socialno delo. Ti centri imajo potrebne strokovnjake (psihiatra, psihologa, defektologa, pedagoga, zdravnika, socialnega delavca), ki sodelujejo pri medikopsiholoških preiskavah mladoletnikove osebnosti. Če je potrebno opazovati mladoletnika v stacionarju, se to v Sloveniji opravlja najpogosteje v pre-

hodnih mladinskih domovih (v ostalih republikah v »prihvatiliščih«).

Študija beograjskega inštituta za kriminološka in kriminalistična raziskovanja o uporabi vzgojnih ukrepov proti mladoletnikom daje precej vpogleda v to, kako se sodišča pri izrekanju vzgojnih ukrepov poslužujejo socialnih anket in medikopsiholoških preiskav mladoletnikove osebnosti. Od 624 mladoletnikov iz vse države, ki jih je zajela raziskava, je bila socialna anketa opravljena po izvensodnih službah v 81,9 % primerov. Glede na to, da socialna anketa po izvensodnih službah ni obvezna, pomeni, da so jo sodišča vendarle zahtevala pri štirih petinah mladoletnikov. Pri tem so jo sodišča po posameznih republikah zahtevala različno, kar je razvidno iz naslednjih podatkov:

v Bosni in Hercegovini	v 88,4 % primerov
v Hrvaški	v 83,6 % primerov
v Makedoniji	v 56,9 % primerov
v Sloveniji	v 91,9 % primerov
v Srbiji	v 80,9 % primerov

V opazovanju pogostnosti uporabe socialne ankete pri konkretno izrečenih vzgojnih ukrepih so bili v beograjski raziskavi ugotovljeni naslednji podatki:

	Disciplinski ukrepi %	Strožje nadzorstvo %	Oddaja	
			v vzgojni zavod %	v vzgojni poboljševalni dom %
Bosna in Hercegovina	100,0	57,0	100,0	100,0
Hrvaška	100,0	80,8	88,4	79,3
Makedonija	50,0	56,0	—	59,2
Slovenija	85,7	90,6	100,0	89,0
Srbija	65,0	85,0	71,0	84,2

Razmeroma ugodno stanje v tem pogledu pa se precej spremeni, ko preučujemo vsebino socialnih anket. Beograjska raziskava je ugotovila, da so poročila skrbstvenih organov prav mnogokrat »bila zelo površna ter so vse-

bovala le prikaz materialnih in stanovanjskih razmer, v katerih je živel mladoletnik. Manjkale so zlasti globlje analize medsebojnih odnosov družinskih članov. Skoraj na prste bi se dala naštetih poročila, ki so vsebovala po-

datke o mladoletnikovem prejšnjem življenju, o njegovi družbi s ceste, o uporabljanju prostega časa in o podobnem.« Od poročil skrbstvenih organov kot organov občinske uprave pa so se razlikovala poročila centrov za socialno delo. O njih ugotavlja beograjska raziskava, »da so bila konkretnjša«. Pri sestavljanju teh poročil sta zelo pogosto (skoraj v 65 % primerov) »poleg socialnih delavcev sodelovala tudi psiholog in pedagog. Poročila vsebujejo ugotovitve o okolju in razmerah, v katerih je živel mladoletnik, pa tudi strokovne ocene o vplivu posameznih socialnih faktorjev na mladoletnikovo vedenje. Vsebuje tudi predloge o ukrepih, ki bi jih bilo treba storiti za resocializacijo mladoletnika in za spremembo socialnega okolja, v katerem živi.«

Ugotovitve beograjske raziskave glede medikopsiholoških preiskav mladoletnikove osebnosti so drugačne. Pri 624 mladoletnih storilcih kaznivih dejanj je ugotovila medikopsihološke preiskave le pri 25,8 % mladoletnikov. To se pravi, da so sodišča uporabljala medikopsihološke preiskave skoraj trikrat manj kot socialno anketo. Najpogosteje so sodišča uporabljala medikopsihološko preiskavo pri zavodskih ukrepih (v 32,4 %), in to pri oddaji v vzgojni zavod v 27,9 %, pri oddaji v vzgojni poboľševalni dom pa v 47,1 %. Glede vzgojnega ukrepa strožjega nadzorstva so bile take preiskave izvedene pri 20,4 %, glede disciplinskih ukrepov pa pri 3,5 % opazovanih mladoletnikov.

Zanimive so razlike pri uporabi medikopsiholoških preiskav mladoletnikove osebnosti po sodiščih v posameznih republikah.

Sodišča v	so uporabila medikopsihološke preiskave v
Bosni in Hercegovini	—
Hrvaški	36,5 % primerov
Makedoniji	1,7 % primerov
Sloveniji	23,2 % primerov
Srbiji	30,0 % primerov

Pri tem je treba zlasti poudariti razmeroma majhno uporabo medikopsiholoških preiskav v Sloveniji, in to tembolj, ker so bila z omenjeno raziskavo zajeta sodišča v Ljubljani in Mariboru, kjer obstajajo tudi najboljše možnosti za opazovanje mladoletnikov. Podobno velja tudi za Bosno in Hercegovino ter za Makedonijo, ker so bila tudi v teh dveh republikah zajeta v raziskavo sodišča v Sarajevu, Skopju in Ohridu. Čeprav moramo ugotoviti, da se medikopsiholoških preiskav mladoletnikov zaradi pomanjkanja strokov-

njakov ne morejo v enaki meri posluževati vsa sodišča, je beograjska raziskava vendarle pokazala, da se ta instrument za spoznavanje mladoletnikove osebnosti premalo uporablja tudi tam, kjer obstajajo možnosti za njegovo uporabo.

O uporabi medikopsiholoških preiskav se je v naši literaturi že mnogo pisalo. Pri tem so se glede premajhne uporabe navajala zelo različna opravičila. Ni dvoma, da jih je nekaj upravičenih. Če pa izhajamo s stališča, da je individualizacija kazenske sankcije kategorični imperativ vsake realistične in humane kaznovalne politike, tedaj ne more biti opravičila za neuporabo medikopsihološke preiskave mladoletnika v vseh tistih primerih, ko so podane možnosti, da se lahko izvede. Brez tega načela ne moremo računati na učinkovitost izrečene kazenske sankcije proti mladoletniku. Ob pomanjkanju raziskav nas o tem stališču prepričujejo naše dosedanje izkušnje. Razer tega moramo upoštevati, da se naše strokovne službe sicer zelo počasi, pa vendarle razvijajo tako, da bo vedno več možnosti za uporabo tega instrumenta pri preiskavi mladoletnikove osebnosti. Za uresničevanje tega načela se moramo zavzemati vsi, ki nam je do tega, da ustvarimo optimalne možnosti za resocializacijo mladoletnega storilca kaznivega dejanja. To ni megleni entuziazem, marveč zelo resen in realni pogoj za učinkovitost kazenske sankcije proti mladoletniku.

Izvrševanje izrečenih kazenskih sankcij proti mladoletnikom je drugo temeljno vprašanje, od katerega je odvisna učinkovitost samih ukrepov. V tem pogledu obstajajo pri nas razmeroma velike pomanjkljivosti v institucijah, ki jim je zaupana naloga skrbeti za izvrševanje kazenskih sankcij. Tu pa moramo predvsem postaviti vprašanje, ali je naša družba tem institucijam ustvarila pogoje, da bi lahko zadovoljivo izpolnjevale svoje naloge. Vprašanje je treba zastaviti tistim, ki zatrjujejo, da je mladinska kriminaliteta narasla zaradi našega humanega postopka z mladoletnim storilcem kaznivih dejanj po noveli kazenskega zakonika iz leta 1959. Zanimali bi obstoječe stanje, če bi na to vprašanje odgovorili pozitivno. Ugotoviti moramo, da naša družba kljub opozorilom z različnih strani¹⁶ ni še ustvarila pogojev, da bi službe, ki

¹⁶ Odbor organizacijsko-političnega zbora za proučevanje zakonskih in drugih predlogov skupščine SR Slovenije je v svojem poročilu z dne 11. 11. 1966 med drugim ugotovil tudi naslednje:

»Položaj vzgojnih zavodov in sploh na področju služb socialnega varstva se ni poboľšal, marveč se je po gospodarski reformi še poslabšal. Odnos družbe do teh služb je mačehovski, mnoge občinske skupščine so celo zmanjšale sredstva ravno tej službi, čeprav so bila že do sedaj pičla.«

jim je zaupala izvrševanje kazenskih sankcij proti mladoletnikom, mogle izpolnjevati svoje naloge tako, kot je potrebno.

Predvsem mislim na službo socialnega varstva, ki ima v politiki preprečevanja kriminalitete nasploh in mladinske kriminalitete posebej zelo veliko splošno in specialno preventivno nalogo. Naši službi socialnega varstva se na vseh ravneh (v delovnih organizacijah in v družbeno-političnih skupnostih) posveča premalo pozornosti. Po hitrosti razvoja zaostaja ta služba krepko za ostalim družbenim razvojem. Kaže, da so glede tega premalo osveščeni nekateri naši vodilni ljudje, ki preveč enostransko skrbijo le za napredek gospodarstva in pri tem ne vidijo problemov človeka, ki naj bi proizvajal. Pri nas obstaja takšno stališče kljub dejstvu, da ima socialno varstvo na eni strani mnogo vrsten pomen v usklajevanju razvoja naše socialistične družbe in da pomeni po drugi strani tudi najnaprednejše uveljavljanje socialističnega humanizma. Socialno varstvo prispeva tudi k hitrejšemu razvoju neposredne socialistične demokracije, ker se oseba, ki je obremenjena s socialnimi problemi, ne more vključiti v različne samoupravne in družbene organe. Ker socialno varstvo in socialno delo spremljata, preprečujeta in odстранjujeta socialne probleme, ki ovirajo hitrejša družbena gibanja, predstavljata tudi našo eminentno družbeno potrebo.

Toda resnični odnos naše družbe do socialnega varstva in socialnega dela kaže, da se družbena vloga in pomen te dejavnosti sploh ne pojmuje pravilno. To najbolj vidimo pri ustvarjanju materialnih pogojev te službe in pri osebju, ki se v njej zaposluje. Kadarkoli se odredajo restrikcije ali »iščejo notranje rezerve«, zadevajo ti ukrepi že tako pičila materialna sredstva in kadre službe socialnega varstva. Če globlje pomislimo, tedaj moramo priti do zaključka, da je mnogo bolje prispevati večja sredstva za službo socialnega varstva, zaposliti v tej službi več socialnih delavcev in skrbeti za njihovo nadaljnje strokovno usposabljanje, kot pa dopustiti, da se vzgojni ukrepi, katerih izpolnjevanje je naloga te službe, izvršujejo neučinkovito, zaradi česar je pozneje potrebno poslati mladoletnika v različne, razmeroma drage, pa tudi problematične zavode. Če danes ugotavljamo, da se vzgojni ukrepi zoper mladoletnike slabo izvršujejo, tedaj moramo predvsem pokazati to, da je osebje, ki izvršuje te ukrepe, preobremenjeno s številnimi posli in da sploh ne pride do tega, da bi opravljalo naloge, ki so zvezane z izvrševanjem te dejavnosti. Res je sicer, da ima pri tem nemajhno vlogo tudi strokovna izobrazba osebja. Toda ta bi se raz-

meroma hitro izboljšala, če bi se spremenil pogled na socialno varstvo, na osebje, zaposleno v tej službi, in če bi se to osebje tudi primerno stimuliralo. Pri tem ni razlike med socialnim varstvom v ožjem in širšem pomenu, pod katerega štejemo tudi delo v zavodih, v katere se oddajajo mladoletni storilci kaznivih dejanj.

Če bomo hoteli doseči večje uspehe v izvrševanju vzgojnih ukrepov, bo treba predvsem kadrovsko okrepiti službo socialnega varstva v občinah. Ob tem pa si bo treba prizadevati tudi za dobro organizacijo socialnega varstva v občini, kjer se manifestirajo vsi socialni problemi. V naši praksi se je kot zelo dobro izkazalo osredotočenje in povezovanje vseh področij socialnega dela v občini v centrih za socialno delo. Mnogi pravosodni organi ugotavljajo v svojih poročilih velike razlike v strokovnem delu centrov za socialno delo ob primerjavi z delom skrbstvenih organov v okviru občinske uprave. Zaradi tega bi bilo treba to organizacijsko obliko službe socialnega varstva čimbolj pospeševati, izpopolnjevati in tudi zakonsko utrditi. Kar zadeva zakonsko ureditev celotne službe socialnega varstva, je SR Srbija opravila pionirsko delo¹⁷ in upamo, da bodo tudi druge republike čimprej z zakonom uredile službo socialnega varstva. To bo eden izmed neogibnih pogojev za nadaljnji razvoj te službe, pa tudi nadaljnji vzgib za skladnejši razvoj naše socialistične družbe.

Glede na prikazane pomanjkljivosti v naših vzgojnih zavodih in vzgojnih poboljševalnih domovih, ki so v mnogočem vendarle subjektivne narave, bo treba posvetiti prav posebno pozornost izobraževanju osebja, ki dela v teh zavodih. Pri tem pa bo nujno potrebno tudi naše raziskovalno delo usmeriti v pestro problematiko prevzgojnih zavodov in ga še prav posebej posvetiti metodam prevzganja mladoletnih storilcev kaznivih dejanj.

Bili bi enostranski, če ne bi poudarili, da je treba več pozornosti posvetiti tudi osebam, ki se določajo za sodnike za mladoletnike. Tudi ti še niso zadostno podkovani za svoje delo. Zato tudi njihove napake vplivajo na učinkovitost kazenskih sankcij, ki jih izrekajo mladoletnikom. Najbrž bi bilo potrebno, da bi se dodatna izobrazba sodnikov za mladoletnike in socialnih delavcev morala uskladiti in enotno usmerjati.

Vzporedno s skrbjo za kadre v službi socialnega varstva in v prevzgojnih zavodih se bodo morali izboljšati tudi materialni pogoji

¹⁷ Glej zakon o socialnoj zaščiti i službi socialne zaštite, Službeni glasnik SR Srbije, št. 53-229/66 z dne 31. 12. 1966.

za delo osebja, ki jim je zaupano izvrševanje kazenskih sankcij zoper mladoletnike. Tu mislimo na zavodske stavbe, delovne prostore, opremo, prevozna sredstva itd. in ne nazadnje tudi na finančno stimulacijo.

Zlasti moramo poudariti znanstveno raziskovalno delo kot sredstvo, ki naj izboljša izvrševanje kazenskih sankcij zoper mladoletnike. Kljub mnogim raziskavam na področju mladinske kriminalitete je po svetu zelo malo raziskav, ki bi ocenjevale učinkovitost izvrševanja posameznih sankcij za mladoletnike in preverile njihovo uspešnost. Še manj je raziskav o oceni celotnega sistema ukrepov, ki se uporabljajo v boju proti mladinski kriminaliteti. To je bilo ugotovljeno že na več mednarodnih zborovanjih, pa tako tudi na mednarodnem kongresu sodnikov za mladoletnike, ki je bil v Parizu od 18. do 23. junija 1966. Ob tej ugotovitvi je treba poudariti dejstvo, da predstavljajo take raziskave največje težave za znanstvene institucije. Doslej še niso bile izdelane zanesljive metode, s katerimi bi lahko ocenjevali učinkovitost posameznih vzgojnih ali drugih ukrepov zoper mladoletne storilce kaznivih dejanj.

Kljub težavam pa obstajajo zelo resna prizadevanja, da bi se našle metode za preverjanje uspešnosti posameznih ukrepov. Strokovnjaki se mnogo trudijo, da bi izdelali različne metode za napovedovanje bodočega mladoletnikovega obnašanja in življenja, da bi se po teh napovedih usmerjali preventivni in terapevtski vplivi. Razen tega opravljajo tudi longitudinalne raziskave, s katerimi se dalj časa spremljajo posamezni mladoletni storilci kaznivih dejanj. Zbirajo katamnestične podatke, po katerih se ugotavlja mladoletnikov način življenja po izvršitvi posameznih ukrepov. Vsebinska teh podatkov je zelo različna. Pri tem pa se različno postavljajo tudi kriteriji uspešnosti. Ponekod se jemlje za uspešno vsako izboljšanje družbenih odnosov do mladoletnika v primerjavi s stanjem ob času, ko je mladoletnik storil kaznivo dejanje. Drugod se jemljejo strožji kriteriji za uspešnost ukrepa, in sicer popolno vključitev in prilagoditev mladoletnika družbi, tako da je po svojem vedenju in delu postal koristen član družbe. Kot najbolj običajno merilo uspešnosti se šteje povratek. Pri tem pa je težko ugotoviti vzročno zvezo med programom prevzganja in delinkventnim obnašanjem.

Pri nas smo z raziskovalnim delom na tem področju šele začeli. Res je, da še nismo napravili veliko, vendar pa nas veseli, da smo že pri pisanju tega sestavka lahko prikazali vsaj nekatere, čeprav skromne, dosežke naših raziskovanj. Po programih naših raziskoval-

nih institucij se že dela oziroma se bo začelo delati z naslednjimi študijami:

— Raziskovanje kazenske sankcije odaje v vzgojni poboljševalni dom¹⁸.

— Vloga skrbstvenega organa v kazenskem postopku in v postopku izvrševanja kazenskih sankcij¹⁸.

— Prevenција mladinskega prestopništva¹⁸.

— Uspešnost vzgojnega ukrepa strožjega nadzorstva skrbstvenega organa¹⁹.

— Poskus uvedbe modernih vzgojnih metod v vzgojnem zavodu za neprilagojeno mladino¹⁹.

Zavedamo se, da nas čaka na tem področju še mnogo dela. To delo bomo opravili tem rajši, čimbolj se bodo dosežki raziskav tudi v resnici uporabljali v praksi. S tem bomo prispevali k izboljšanju dela za resocializacijo mladoletnih storilcev kaznivih dejanj in za prevencijo v boju zoper kriminaliteto.

Uporabljeno gradivo in literatura:

1. Gradivo:

V sestavku sem uporabil gradivo, ki so mi ga po določeni shemi zbrali:

— za SR Hrvaško in za Bosno in Hercegovino tov. Anton Sobotinčić, načelnik oddelka za izvrševanje kazni republiškega sekretariata za notranje zadeve SR Hrvaške;

— za SR Srbijo, za SR Makedonijo in SR Črno goro tovarišici mr. Jelena Špadijer-Džinić in Olgica Matić, sodelavki inštituta za kriminološka in kriminalistična raziskovanja v Beogradu;

— za SR Slovenijo tov. Franci Brinc, svetovalec za kazensko zakonodajo republiškega sekretariata za zdravstvo in socialno varstvo v Ljubljani, in tov. Mile Budič, svetovalec za posebno šolstvo republiškega sekretariata za prosveto in kulturo v Ljubljani;

— statistične podatke za SFRJ tov. dr. Dušan Cotič, sodelavec inštituta za kriminološka in kriminalistična raziskovanja v Beogradu, dr. Stjepan Matošić, namestnik zveznega javnega tožilca v Beogradu in za leto 1966 zvezni zavod za statistiko v Beogradu.

2. Publikacije o raziskavah:

— Golob, Longitudinalna študija o bivših mladoletnih delinkventih, Revija za kriminalistiko in kriminologijo IX/1960, št. 3, str. 161—205.

¹⁸ Iz programa znanstvenega raziskovalnega dela inštituta za kriminološka in kriminalistična raziskovanja v Beogradu za leto 1967.

¹⁹ Pri teh študijah že dela inštitut za kriminologijo v Ljubljani.

— Oddaja mladoletnikov v tujo družino ali v zavod, Inštitut za kriminologijo, Ljubljana, 1964.

— Ustanove za rehabilitacijo odgojno zapuštenih i delinkventnih maloletnika, Zavod za socialni rad grada Zagreba, 1965.

— Primena zavodskih vaspitnih mera prema maloletnicima, Institut za kriminološka i kriminalistička istraživanja, Beograd, 1965.

— Izvršavanje vaspitnih mera izrečenih prema delinkventnim maloletnicima i izvršavanje mera donesenih prema vaspitno zapuštenim i vaspitno zanemarenim mladoletnicima, Zavod za unapredjenje socijalnog rada, Sarajevo 1966.

— Analiza o izvajanju ukrepa strožjega nadzorstva skrbstvenega organa, Inštitut za kriminologijo, Ljubljana, 1966 (stroj. avto-grafirano).

3. Članki in referati:

— Sokolovski, Izvršenje vaspitne mere upućivanja u vaspitnu ustanovu;

— Putnik, Izvršenje vaspitne mere upućivanja u vaspitno popravni dom i kazna maloletničkog zatvora;

— Jevremović, Prihvatanje maloletnika po izlasku iz kaznenog doma za maloletnike, iz vaspitno popravnog doma i iz ustanova, a po izdržanoj kazni ili vaspitnoj meri.

Vsi trije referati so razmnoženi v publikaciji Referati II seminar za kadrove, koji se bave problemima vaspitne zapuštenosti i maloletničke delinkvencije, Vrnjačka Banja 1965.

— Vodopivec, Vzgojni zavodi, Naši razgledi, Ljubljana XV/1966, št. 3 (338) z dne 12. 2. 1966;

— Društveno-politički problemi u oblasti socijalne politike, Centralni komite CK Hrvatske — služba za informacije, Zagreb, prosinac 1966, (ciklostil);

— Trček, Skrb za neprilagojeno mladino na Poljskem, Prosvetni delavec, št. 3 in 4 od 22. 2. in 8. 3. 1967.

The Execution of Penal Sanctions* for Juveniles

by Bronislav Skaberne, L. D. I. D., Senior Scientific Research Worker, Institute of Criminology, Ljubljana

The author first gives a survey of the policy towards juveniles as carried out by the public prosecutors' offices and courts in Yugoslavia. He presents (for each republic separately) the data of referrals received by the public prosecutors' offices, the number of propositions made by these offices to the courts for the initiation of criminal proceedings, and the number of juveniles towards whom the courts imposed penal sanctions. The data shown represents an annual average calculated for the past three years (1964—1966). The data gives also the ratio per 100 000 juveniles from 14 to 18 years of age (in each republic). The comparative data proves that the policy of bringing juveniles before the courts and of using penal sanctions against them differs to a large degree throughout the federation.

The article proceeds then to survey the execution of particular penal sanctions and analyzes statistical data for different courts in different republics.

* In Yugoslav criminal law the term »penal sanctions« is used to designate penalties, educational measures and security measures. Only educational measures are taken against juveniles and, in exceptional cases, the Criminal Code provides for a special penalty imprisonment for juveniles. In the article, the term »penal sanctions« refers mostly to educational measures.

Admonition is in the author's opinion used by courts in a too moralizing way, which has little effect on juveniles. The judges do not employ all variations provided for by the Criminal Code.

The educational measure of commitment to a disciplinary centre is similar to the attendance of English detention centres. The judges for juveniles rarely use this measure. The main reason for this is the fact that social welfare agencies have so far not provided conditions for its execution. On the other hand, the judges also display a certain doubt in its efficiency.

By using the measure of strict supervision by parents or guardians the judges do not give — in the author's opinion — enough instruction to parents as to how to handle their child. Besides, no methodology has been established in cases where the court decides that the social welfare agency has to supervise the execution of this educational measure.

The courts very seldom employ the educational measure of strict supervision by another family. The main reason for this is the fact that there are very few families ready to take care of a juvenile delinquent.

Adequate conditions for carrying out the educational measure of strict supervision by so-

cial welfare agencies do not exist everywhere. The social workers are burdened with other work and it happens very rarely that a social worker in a community only works in strict supervision cases. Besides, persons who take care of the execution of this educational measure are not always sufficiently qualified. The author also gives results of two research projects which point to deficiencies in the execution of this educational measure.

The author pays great attention to institutional educational measures used against juveniles by courts in Yugoslavia. The main problems are the following:

- the institutions are situated in rather isolated areas,
- they are placed mostly in old castles or other old and unsuitable buildings,
- the staff is not adequately trained, special training for such staff has only started recently in Yugoslavia,
- the institutions are crowded, the groups too large,
- the institutions have to take juveniles that should not be sent to them because of lack of differentiation in institutions for young people from 14 to 18 years,
- in Yugoslavia, there is no special institution for defective juvenile delinquents though the Criminal Code explicitly provides for it,
- the results of treatment in institutions have not been analyzed and evaluated yet.

The penalty of juvenile imprisonment is used for juveniles only exceptionally. In 1966 only 144 juveniles were sent to prison out of 5584 against whom the judges for juveniles used different penal sanctions.

Postpenal help for juveniles is not organized as it should be. It is extremely difficult to find work and adequate board and lodging for juveniles released from educational institutions or prison.

Security measures are only very seldom used for juveniles (for 13 in 1966).

In the conclusion, the author points out that the courts do not pay enough attention to juveniles' personality. It is surprising that even courts that have specialised services for this purpose at their disposal do not make much use of them. The author demands more understanding for social welfare service which, for their part, should be better organized. The so-called »centres for social work« providing for professional social service in communities have justified their existence. The author pleads, therefore, for an extension of their network, for additional training of social workers, of judges for juveniles, and of educators in different reeducational institutions.

Finally, the author pleads for intensified research in the field of the carrying out of penal sanctions for juveniles and draws attention to some projects presently under way in Yugoslavia.